

Lt.-Generaal W. ROOSEBOOM,

Gouverneur-Generaal van Ned-Indië.

Het Tentvraagstuk voor Nederlandsch-Indië.

(Vervolg van No. 5, blz. 302.)

(Met schetsen in den tekst.)

II. Tenten voor zieken en gewonden.

A. Duitschland.

De ziekentent van het *Duitsche* leger, welke slechts tot tijdelijke opname van zieken en gewonden moet worden gebruikt, heeft een ijzeren geraamte, hetwelk met waterdicht zeildoek wordt bekleed. De lengte bedraagt 9 M., de breedte 6 M. en de hoogte 4,3 M. Het dak bestaat uit een boven- en een onderdak tot ventilatie. Er kunnen 12 bedden in staan.

Sedert een paar jaar is men in dit rijk bezig met het nemen van proeven tot het verkrijgen van een goede hospitaaltent.

De officier van gezondheid DÜMS heeft op het manoeuvre-veld te *Gohlis* in *Saksen* proeven genomen met door hem vervaardigde tentbarakken, wier sterke dubbele wanden een met lucht gevulde tusschenruimte van 0,3 M. hebben. De barakken werden negen dagen achter elkaar dag en nacht gebruikt en weerstonden zelfs hevige stormen. De hoogte der barak is \pm 2,2 M. Het tentdoek is gemaakt van een waterdichte stof (katoen), onderworpen aan eene bijzondere preparatie. Behalve het voordeel, dat het stevig is, laat dit tentdoek zeer goed het daglicht door. ¹⁾

In 1894 zijn wederom proeven genomen met baraktenten, lang 34 M., breed 4 M. en hoog 4,5 M. Deze hebben inwendig geen stijlen. Zij zijn licht, eenvoudig geconstrueerd en kunnen in vier uur tijds worden opgeslagen. Al de materialen zijn waterdicht en niet ontvlambaar. De tenten worden verlicht door een paar groote petroleumlampen.

Een andere barak van een bijzonder stelsel vertoont een dubbelen wand met constante circulatie van lucht. Zij is 15 M. lang, 5 M. breed en bevat 20 bedden. Zij kan in 2,5 uur worden opgezet en weegt 500 KG. Door beweegbare vierkante vensters wordt de tent verlicht.

Eindelijk bestaat er nog eene koloniale baraktent, bestemd voor de troepen in *Afrika*, waarvan evenwel de gegevens ontbreken.

B. Oostenrijk.

In 1893 zijn ook in dit rijk proeven genomen tot het verkrijgen van

¹⁾ Revue du cercle militaire 1892.

een goed soort hospitaaltent. De proeven geschiedden met een tent, vervaardigd door DR. HOFGRAEFF.

De uitvinder heeft zich voorgesteld om een voorwerp te maken, hetwelk door acht man in één uur zou kunnen worden opgezet, vormende een schuilplaats voor zieken en voorzien van alles, wat noodig is, om hen te verplegen.

Het geheel vormt eene constructie van 15 M. lang en 6 M. breed, rustende op balken of dunne stalen stijlen, die op den grond gezet en vastgehouden worden door ijzeren bouten, welke aan het onder-einde van de genoemde stijlen worden bevestigd. De stijlen hebben eene sponning tot opname van de paneelen, die de zijwanden van het hospitaal vormen. Deze wanden bestaan nl. uit houten geraamten, gesloten door middel van een lichte en waterdichte stof, gevormd van linnen en cellulose. Bovenop is een dak geplaatst, waarvan de verschillende deelen, evenals die der zijwanden, onderling niet verwisselbaar zijn. Het geheel wordt staande gehouden door ijzeren stijlen, die schuin in den grond zijn bevestigd en het gebouw doen weerstand bieden tegen de hevigste winden.

Een der grootste voordeelen van deze belangwekkende uitvinding is, dat de constructie opgezet of afgebroken kan worden zonder gebruik te maken van werktuigen of gereedschappen; verder is het een voordeel, dat de onderdeelen van deze tent verpakt en gemakkelijk op een voertuig vervoerd kunnen worden. Zij is tevens voorzien van alle noodige zaken voor den dienst als veldhospitaal. ¹⁾

C. Frankrijk.

De *Franschen* bezitten op dit oogenblik nog twee soorten tenten voor hospitaal-doeleinden. Deze worden zoowel in het moederland als in de koloniën toegepast.

De eerste soort is de „tente *Tollet*”. Deze heeft in het midden geen stijlen. Bijna overal kan men er recht op in staan. Zij kan aan alle zijden worden geventileerd en heeft ruimte voor 20 bedden. Haar gewicht bedraagt 1300 KG. Het grootste bezwaar van deze tent is, dat de verschillende onderdeelen zoo bijzonder zwaar zijn, waarom men haar dan ook geleidelijk afschaft en vervangt door de „tente *Tortoise*”. De vorm van deze tent is uit het woord af te leiden. Van dit model bestaan verschillende soorten. Ten einde slijtage te voorkomen, worden zij in de magazijnen bewaard en tweemaal per jaar uitgegeven voor de oefeningen van den geneeskundigen dienst, welke uitgifte tevens ten doel heeft de tenten te luchten.

De „tente *Tollet*” blijft dienen als oorlogsreserve en is in beginsel bestemd om de hulpbronnen van de magazijnen der stations te vermeerderen. In vreedstijd worden zij benut, hetzij om besmettelijke zieken op te nemen, hetzij om in urgente of onvoorziene gevallen in een on-

¹⁾ Revue du cercle militaire 1893.

voldoend aantal lokalen in de hospitalen te voorzien. Eenmaal verbruikt, worden zij niet meer vervangen.

Verder maakt de geneeskundige dienst nog gebruik van de kegelvormige tent, nl. die, welke reeds hiervoren is beschreven. Deze tent is zeer geschikt en gemakkelijk op expeditie.

Bij de expeditie naar *Madagascar* beschikte de geneeskundige dienst over:

- 10 tenten *Tollet*,
- 27 tenten *Tortoises*,
- 37 kegelvormige tenten,
- 62 uiteenneembare barakken,

waardoor in het geheel \pm 2500 zieken tegelijk konden worden verpleegd.

In 1894 is nog een andere tent aangenomen, de zg. „tente modèle 1894”. Hoewel deze eigenlijk bestemd is om te dienen tot magazijn van levensmiddelen, enz., kan zij in voorkomende gevallen ook worden benut tot schuilplaats voor menschen.

Deze tent is 14 M. lang, binnenwerks 6,5 M. breed en 4,1 M. hoog; zij vormt een soort barak overdekt met waterdicht katoen. Haar gewicht is 450 KG.

D. Engeland.

In *Engeland* bestaan voor genoemd doel ook twee soorten van tenten:

1°. De „Hospital-marquée”, zijnde een groote veldtent, die, droog zijnde, 232 KG. weegt. Zij is 9 M. lang, 4,5 M. breed, in het midden 4,5 M. en aan weerszijden 1,5 M. hoog en bestemd tot het opnemen van 16 zieken, indien deze op den grond liggen, of van 10 invaliden, indien bedden aanwezig zijn. Deze tent heeft evenwel bewezen zeer onpractisch te zijn.

2°. Te velde wordt gebruikt de „double circular-tent”, die \pm 45 KG. weegt en 4 zieken kan opnemen.

Op expeditie wordt door den geneeskundigen dienst evenwel ook gebruik gemaakt van de tenten van den troep.

Zoo werden bij de *Soudan*-expeditie meegenomen:

- 65 Hospital-marquées,
- 18 E.P.-tenten,
- 29 Mountain battery-tenten,
- 11 Double circular-tenten,
- 21 Sepoy-pals,
- 15 Lascar-pals,
- 36 tentes-abris,
- 4 andere tenten,

dus totaal 199 stuks.

Bij de expeditie naar *Abyssinië* ¹⁾ beschikte de geneeskundige dienst over:

¹⁾ Hoewel de sterkte van de expeditionnaire troepenmacht in *Abyssinië* verschillend wordt aangegeven, kan worden aangenomen, dat de totale sterkte (dus met inbegrip der officieren) \pm 12.000 man was.

39 *Europeesche* hospitaal-tenten en
50 Hospital-marquées.

Deze werden evenwel op marsch niet meegenomen. In het rapport wordt omtrent deze tenten vermeld, dat wat de eerste soort betreft, deze denzelfden vorm hebben als de E.P.-tenten. Hun gewicht bedraagt 663 KG. Zij zijn 8 M. lang en 4.3 M. breed en zijn ingericht voor 12 patiënten. Zij bezitten de nadeelen van de zwaarte en van het absorberen van water, doch zijn zeer geschikt voor hospitaal in een kamp, daar zij goede bescherming tegen zon en regen verleen.

Ook de hospital-marquée was te zwaar, waarom als hospitaal te velde gebruik werd gemaakt van de *Engelsche* circular-tent met twee overtrekken, de zg. „double circular-tent”, die trouwens ook tot dit doel was meegegeven.

Bij alle expeditiën, door de *Engelschen* ondernomen, werd steeds een ruime hoeveelheid tenten voor zieken en gewonden meegenomen.

E. Nederland.

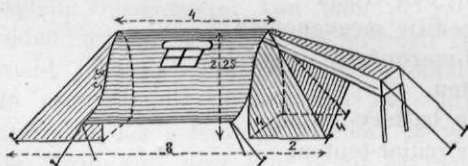
Nederland bezit voor hare zieken eveneens een hospitaaltent, die bestemd is voor 12 zieken.

De koloniën hebben evenwel niets, dat daarop gelijkt.

Thans rest ons nog eenige tenten te beschrijven, vervaardigd door den gepensionneerden dirigeerend officier van gezondheid der 1e klasse DE MOOY, waarvan enkele zeer geschikt zijn voor veldhospitaal, andere daarentegen meer voor troepegebruik.

Door den uitvinder is op den voorgrond gesteld, dat de tijd tot het opslaan en afbreken zoo kort mogelijk, het personeel (benoodigd tot het opslaan en afbreken) zoo gering mogelijk en de kosten zoo weinig mogelijk moesten zijn.

Fig. 6.

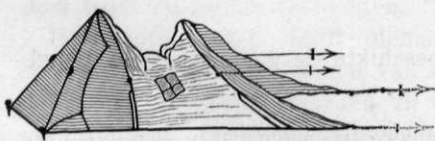
Gibus-tent zonder tenttouwen, voor 16 zieke militairen.

Fig. 7.

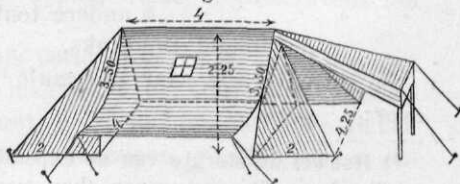
Als fig. 6, maar van voren gezien.

Fig. 8.

Aanwijzing, hoe de tent in 15 minuten op te richten.

Fig. 9.

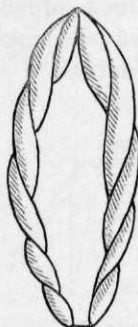

Gibus-tent met rechte bamboes of houten stijlen voor 14 lijders.

Uitgaande van deze denkbeelden heeft Z.H.E.G. gemaakt:

1°. De gibus- of harmonica-tent (zie de figuren 6, 7, 8, 9 en 10).

Fig. 10.

Gibus-tent,
opgerold.

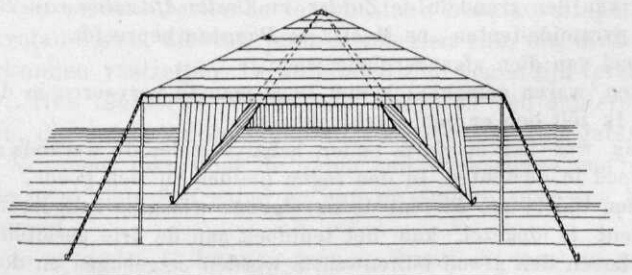
Zij bestaat uit 1, 2 of 4 bogen van hout, rotan, enz., welke in het tentdoek zijn genaaid. De bogen eindigen in punten, welke tot een bepaalde diepte in den grond kunnen worden gestoken. Ongeveer ter halver hoogte der bogen zijn aan de buitenzijde koperen krammen gemaakt, waaraan zoo noodig touwen kunnen worden bevestigd en waarmede de tent nog steviger wordt vastgezet. Bogen, tentdoek en tenttouwen vormen één geheel. De bogen met het tentdoek worden als een harmonica toegevouwen en evenzoo uit elkaar genomen. Het tentdoek is vervaardigd van een tevoren bijzonder geprepareerde waterdichte stof, waarvan de poriën zich, bij het nat worden van het doek, sluiten. Dit soort tentdoek is voor al de door hem gemaakte tentsoorten toegepast.

De gibus-tent komt in verschillende grootten voor; die voor 16 zieken of 32 gezonden weegt 70 KG. en kost f 166. Zij bestaat uit twee bogen, is 4 M. breed, 8 M. lang en 2,25 M. hoog. Twee tot drie man kunnen haar in twintig minuten opslaan. Indien het noodig mocht zijn, is eene verandering van plaats zeer gemakkelijk te bewerkstelligen; de tent is spoedig te ontsmetten en op wagens te vervoeren; zij kan ook gedragen worden, waartoe zij in half-cirkelvormige gedaante wordt opgerold.

De gibus-tent met rechte bamboes of houten stijlen is ruim 4 M. breed, 8 M. lang en 2,25 M. hoog. Zij is bestemd voor 14 lijders of 28 gezonde militairen en weegt \pm 56 KG. De kosten van een tent bedragen f 147. Zij wordt evenals die met bogen opgezet. Beide tentsoorten zijn voorzien van een raampje tot ventilatie, terwijl door het opzetten van een der zijden een voorgalerij wordt gevormd. Aan alle andere zijden kan worden geventileerd. Ook kunnen twee tenten over elkaar geplaatst worden, waartoe de einden der bogen of van de rechte bamboes der binnenste tent dieper in den grond worden gedrukt.

2°. De pyramide-tent (zie de figuren 11, 12 en 13).

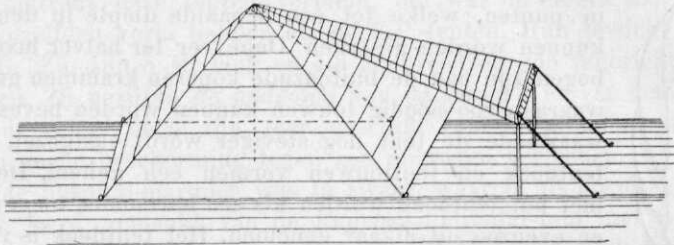
Fig. 11.

Pyramide-tent „DE MOOY” (van voren gezien.)

Deze heeft den vorm van een regelmatige, vierzijdige pyramide en is bestemd voor 8 zieken of 12 gezonden. Het grondvlak vormt een

Fig. 12.

Pyramide-tent „DE MOOY” (op zij gezien.)

vierkant van 4 M. zijde, waardoor meer ruimte ontstaat dan in een kegelvormige tent. De hoogte is 2,2 M. Door het opzetten van een der zijden wordt een voorgalerij gevormd, waarvan het dak met de aangrenzende zijden verbonden kan worden door stukken doek, welke met die zijden een geheel vormen. Hierdoor kan regen en wind worden buitengesloten en kunnen gewonden en zieken gemakkelijk worden binnengebracht. In het dak bevindt zich een venster tot ventilatie. Touwen tot het vastzetten van het dak van de voorgalerij en tot het vastzetten van de geheele tent kunnen, doch behoeven niet aangebracht te worden. Wil men ze gebruiken, dan vindt men daartoe in de bamboes krammen.¹⁾

Fig. 13.

Opgerolde pyramidetent.

Het gewicht van deze tent bedraagt 25 KG. Daar zij als een parapluie kan worden toegevouwen (waarom de heer DE MOOY haar ook den naam van „parapluie-tent” geeft), vormt zij bij het vervoer een gemakkelijk te dragen last.

De kosten bedragen f 88,50.

Wil men twee tenten over elkaar gebruiken, dan kan men dit doen

¹⁾ Door een afgevaardigde der maatschappij tot exploitatie van de voortbrengselen van den grond in de *Zuider- en Ooster-Afdeeling van Borneo* zijn in 1898 de pyramide-tenten „DE MOOY” te *Pagatan* beproefd.

Het oordeel van dien afgevaardigde was:

„De tenten waren gemakkelijk met twee man te vervoeren in de dichtste „wildernis. Ik zelf heb er onder gebivakkeerd.

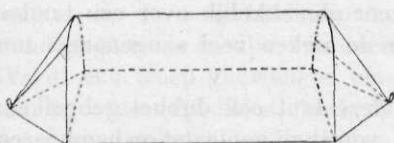
„Over dag was het er warm onder, behalve onder de waranda; 's avonds „was het goed in de tenten. In den regen hielden zij zich goed”.

Sedert dien tijd is aan de tent de navolgende wijziging aangebracht: Wanneer de tent is opgezet, kan het tentdoek aan de drie gesloten zijden op $\pm 0,50$ M. boven den grond buitenwaarts worden omgebogen en door touwen en piketten in dien toestand worden gehouden, waardoor desgewenscht aan alle zijden de buitenlucht kan binnenstromen.

op dezelfde wijze als voor de gibus-tent is vermeld. Daar geledingen van bamboes aanleiding zouden kunnen geven tot het spoedig slijten van het tentdoek, is het aanbevelenswaardig, in stede van dit materiaal, lichte houten stokken te bezigen. Het gewicht van de tent blijft dan ongeveer hetzelfde, doch de kosten worden $\pm f95,-$

3°. De tente-abri of tente universele (zie de figuren 14, 15, 16, 17, 18 en 19).

Fig. 14.

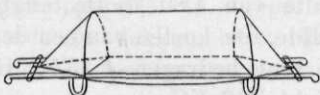
Tente-Abri voor 2 man.

Fig. 15.

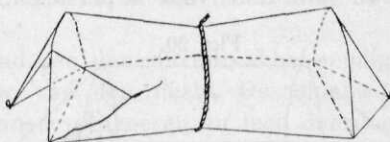
Tente-abri met 1 man er onder.

Fig. 16.

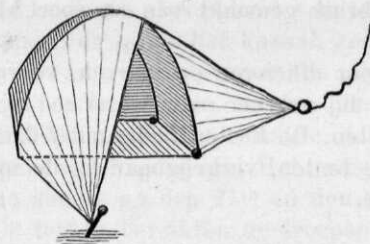
Tente-abri voor 1 man, op een brancard geplaatst.

Fig. 17.

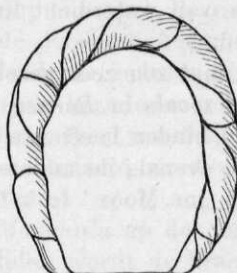
Tente-abri. In het midden opgetrokken en van achteren geopend.

Fig. 18.

Tente-abri van voren (c.q. van achteren) gezien.

Fig. 19.

Tente-abri opgerold.

Deze kan voor één en voor meer dan een soldaat worden vervaardigd. De voor één soldaat bestemde tent bestaat, behalve uit het tentdoek, uit twee rotan-bogen, die van punten voorzien zijn, om de tent in den grond te kunnen vastzetten. De uiteinden der bogen zijn vereenigd door een touw. Het tentdoek eindigt van voren en van achteren in twee driehoeken, die op de eindhoekpunten voorzien zijn van gaten, bekleed met leer. Wanneer men door de gaten aan weerszijden een piket slaat, of aan de eene zijde een sabel en aan de andere zijde een bajonet, is de tent gereed.

Ten einde er onder te kunnen komen, draait de man de tent om de lijn, die de as vormt, om, waarbij de beide rotan bogen even uit den grond worden gelicht en omgedraaid. Daar het lichaam komt te

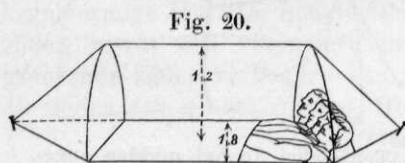
rusten op de beide koorden, die de uiteinden der rotan-bogen verbinden (over welke koorden men een stuk zeildoek, een spreij of boombladeren kan leggen), wordt het omwaaien van de tent onmogelijk gemaakt. Tot ventilatie kan men de tent in het midden optrekken of wel de achter- en voorzijde half openlaten.

Het geheel is 2 M. lang, 0,65 M. breed, 0,65 M. hoog en weegt 0,9 KG. Het wordt in enkele minuten opgerold en gespannen. De man kan deze tent in bandoulière of om den ransel dragen. De prijs bedraagt f 6.50.

In Indië toegepast, zou deze tent zeer gemakkelijk over een tandoe kunnen worden gebruikt, hetgeen voor de zieken veel aangenamer zou wezen.

Evenals de andere tenten kan men deze tent ook dubbel gebruiken. Ten einde een hoogere tent te krijgen, wordt zij geplaatst op bamboezen of stokken.

4°. De tent voor 4 personen, de zg. „bivaktent” (zie fig. 20), heeft

Bivak-tent voor 4 soldaten.

eene hoogte van 1,20 M. en eene breedte van 1,80 M. De lengte is dezelfde. De kosten van een dergelijke tent bedragen f 15,50. Haar gewicht is 8 KG.

5°. Volledigheidshalve dient nog vermeld de zg. „muskientent” voor één man. Deze is ingericht als de tente-abri voor één man, doch in stede van waterdicht linnen is gebruik gemaakt van een soort klamboe-goed.

Deze tent zou zeer geschikt zijn voor officieren op marsch, vooral in streken, zooals in *Borneo*, waar men bij vervoer over water zoo bijzonder veel hinder heeft van de muskieten. De kosten bedragen f 6.

Zij is, evenals de andere genoemde tenten, verkrijgbaar bij de maatschappij „DE MOOY” te 's Gravenhage.

3. VOOR- EN NADEELEN AAN HET GEBRUIK DER TENTEN VERBONDEN.

In het werk van DUNCAN „Prevention of Diseases, etc.”, lezen wij:

„Whatever preserves the health of the soldier on campaigns, repays itself many times; a seasoned soldier may be invalided from preventable causes and his place taken by an immature, unseasoned youth; then, added to the expense of the move, we have the fact of bad exchange. Against the larger supply of tents however, on the other hand, we have the hampering thereby of military movements, but here common-sense can step in; when the foe is imminent, the troops can then double up in light marching order, as was done on the march to *Cabus*, when two officers shared on 80 lbs tent”.

Het is duidelijk, dat hier het nut, aan het bezit van tenten verbonden,

zóó hoog wordt geschat, dat de schrijver ze onder geen omstandigheden zou willen missen

Zooals reeds uit het vroeger medegedeelde blijkt, wordt dit nut door *Engeland* en *Frankrijk* dan ook niet in twijfel getrokken en draagt men daar zorg altijd het noodige tentmateriaal mede te voeren, zelfs indien dit tengevolge heeft, dat de snelheid van den marsch daardoor wordt vertraagd. En dit is m.i. zeer goed ingezien.

Het voordeel toch, verbonden aan het meevoeren van dit materiaal, bestaat in de zekerheid, die men heeft, om den troep onder alle omstandigheden en in alle terreinen een onderdak te kunnen verschaffen. Wordt een troep gedwongen om te bivakkeeren (en dit komt menigmaal ook bij onze expeditien voor), dan zal het aantal zieken bij de expeditionnaire colonnes veel grooter zijn. Blootgesteld aan weer en wind, aan de uitwasemingen van den bodem en aan den overgang van den dag- op den nachttemperatuur, zullen dysenterie, koorts, cholera, enz., veelvuldig voorkomen.

Bij de operatiën in *Egypte* (1882) had een der colonnes al het noodige om zich te dekken tegen den dauw van den nacht. De colonne te *Ismaila* had geen tentmateriaal kunnen meevoeren en leed daardoor zeer aan ingewandsziekte, waarvan de eerstgenoemde colonne geen hinder had.

In zijn „Campaign in Egypt” schrijft MAURICE daarover:

„De zwaarste beproeving, welke de snelle marsch naar *Ismaila* meebracht, was de afwezigheid van tenten en kampmaterieel. Deze werden per spoor en langs het kanaal, zoo snel als de omstandigheden slechts toelieten, opgevoerd, maar de noodzakelijkheid om gedurende eenige dagen beschutting te moeten zoeken tegen de brandende zon onder boomen en in de stad, maakte, dat veel van het moreel van de gebruikte troepen werd gevergd. Het was de prijs, die betaald werd voor het snelle succes op den 24^{en} en den 25^{en} Augustus.

„De tenten bereikten de troepen te *Tel-el-Maskhuta* op den 28^{en}”.

Tengevolge van het grooter aantal invaliden wordt de kracht van een expeditionnair korps veel spoediger gebroken, zoodat ook het rijk gebaat zal zijn, indien het den soldaat de zekerheid van een onderdak verschaft.

Doch ook de soldaat persoonlijk heeft, daar hij zijn leven veil heeft voor 't rijk, recht op eene behandeling en eene verpleging, die in alle opzichten uitmuntend mag worden genoemd. In de allereerste plaats moet dus voor zijne gezondheid worden gewaakt om te voorkomen, dat hij met een klein pensioen of zonder dit naar huis wordt gezonden. Men handelt reeds in dien geest, indien tentmateriaal aan de colonne wordt meegegeven.

Het nadeel, aan het bezit van een tent verbonden, is gelegen in de vermeerdering van de uitrusting van den man of van den trein. Voor onze koloniën telt dit bezwaar in hooge mate. Het leger bezit daar nog geen georganiseerden transporttrein en de moeilijkheden, verbonden aan

het verkrijgen van het hoogst noodige aantal koelies, zijn in verschillende werken van bevoegde personen vermeld.

Ook de uitrusting van den soldaat te velde is reeds zeer zwaar. Toch is het de vraag, of, vooral met het oog op het in den laatsten tijd zooveel verbeterd tentmateriaal, het voordeel niet zwaarder weegt dan het nadeel. In de lezing van den Luitenant-Kolonel BREIJER, gehouden in de „Vereeniging tot beoefening van Krijgswetenschappen” (3e verslag 1892/93), lezen wij toch: „Ook ten opzichte van de legering van troepen verkeert men op expeditie nog steeds in ongunstige omstandigheden. De vechtwijze van den inlandschen vijand, die op ieder uur van den dag en van den nacht met evenveel gemak op onze flanken of in onzen rug als in front optreedt, dwingt ons steeds bijzondere maatregelen te treffen om overvallen te voorkomen. Het bijeenhouden der troepen vooral 's nachts, m. a. w. een zeer geconcentreerd stelsel van legering, is dus geboden.

„In verband hiermede kunnen de kampongs met haar in den regel zeer verspreid staande huizen slechts aan een klein deel der troepen eenige dekking opleveren. Betreft men zulk een kampong, dan is verreweg het grootste deel der colonne genoodzaakt tusschen de woningen te bivakkeeren.

„Maar dikwijls verbieden tactische overwegingen het legeren der troepen in eene kampong en moet men dus een bivak op open terrein betrekken. De 2e *Bonische* expeditie levert zelfs een voorbeeld op, dat een kampong — *Timoerong* — niet voor het onder dak brengen der troepen benut werd, omdat de bevolking ons goedgezind was en de opperbevelhebber geen gevaar wilde loopen deze stemming in ons nadeel te veranderen. —

„Bivakkeeren is dus de regel.

„Nu komt gelukkig het klimaat ons in zooverre te hulp, dat wij ons meestal niet behoeven te beschermen tegen koude. Eenige dekking tegen zon, wind en regen is echter op ieder bivak, althans als het voor meer dan één nacht betrokken wordt, bepaald noodig.

„Aanvankelijk is die dekking zeer primitief, omdat de materialen daarvoor verkregen moeten worden uit afbraak van eenige inlandsche huizen, palmbladeren, takken, alang-alang, enz.

„Maar zoodra het verblijf op het bivak van eenigszins langeren duur is, moet men meer afdoende beschutting zoeken tegen klimaatsinvloeden, wil men voorkomen, dat deze de expeditionnaire macht als sneeuw voor de zon doen wegsmelten. Barakken en afdaken van den eenvoudigsten vorm voor den troep en van eenigszins steviger constructie voor de staven, ambulances en magazijnen zijn dan noodig en de daarvoor vereischte materialen zouden op het oorlogstooneel grootendeels te vergeefs gezocht worden. Dat de opvoer van al die bouwmaterialen naar de plaatsen, waar men een vestiging zelfs van zeer tijdelijken, soms van meer blijvenden aard, beoogt, buitengewone krachtsinspanning van den transporttrein eischt, daarvan vinden wij o.a. sprekende voorbeelden in de geschiedenis van den *Atjeh-oorlog* in het tijdperk 1874—1877”.

Indien men evenwel een tent bezat, die aan de voor het *Indisch* klimaat te stellen eischen voldeed, waarbij vooral lichtheid en luchtigheid op den voorgrond zouden treden, zou die transporttrein van een groot deel harer moeite en verplichtingen worden ontheven en het lastige vervoer van bamboes, atap, asphaltvilt, enz., zou niet meer noodig zijn.

Dat men in *Indië* in vroegere jaren wel degelijk het nut van tenten heeft ingezien, bewijzen de vele proeven, die men met dit materiaal heeft genomen. Toen deze proeven evenwel niet in alle opzichten voldeden, heeft men verder het vraagstuk laten rusten. Voor een deel moet dit m. i. ook aan de omstandigheid worden toegeschreven, dat men beangst is voor de groote kosten, die de invoering van goed materiaal met zich zou voeren. Het is evenwel de vraag of op den duur dit materiaal niet goedkooper is dan het tegenwoordig gebruikte.

Na de groote manoeuvres in 1888 waren de barakken na een gebruik van 14 dagen zeer weinig meer waard en werden zij aan de bevolking gegeven.

Ook wordt door velen de meening verkondigd, dat, aangezien alle materialen tot het bouwen van afdaken in den regel aanwezig zijn, deze evengoed, zoo niet beter, zouden kunnen worden benut. Op de gevallen, waarin dat materiaal niet aanwezig is, wordt daarbij niet gelet, terwijl het opslaan van een afdak of van een barak door troepen, die reeds eenige uren gemarcheerd of gestreden hebben, zeer vermoeiend is. Bovendien kunnen de manschappen gedurende den tijd, dat zij hunne afdaken opslaan, door een tropisch regentje worden verfrist, zonder dat zij daarna hunne natte kleeren kunnen verwisselen tegen droge. Hoevele ziekten daardoor ontstaan kunnen, is ook bekend.

Een voordeel, aan het bezit van tenten verbonden, zou nog uitkomen bij het uitbreken van epidemische ziekten, bij gevaar voor aardbevingen, of wel in het ongezonde jaargetijde bij manoeuvres, enz. Ook zouden lichte tenten voor officieren te velde ten goede komen aan de gezondheid en ook aan de krijgstuicht.

Nu schrijft de Majoor MARCELLA ¹⁾ tegen het gebruik van tenten „wanneer men nagaat op welke wijze andere *Europeesche* Staten voorzien in de behoefte aan logies, enz., voor hunne troepen in de koloniën, dan ontwaart men al spoedig, dat van het buitenland in dit opzicht niets te leeren valt.

„De *Engelschen* en *Franschen* maken bij hunne overzeesche expeditiën veel gebruik van linnen tenten, die reeds op initiatief van COCHUS tijdens den *Java-oorlog* door ons werden beproefd, welke proef echter ongunstig uitviel. De nadeelen van deze tenten zijn o.a. groote hitte er binnen en doorregenen bij zware slagregens, zooals in de tropen dik wijls voorkomen, slechte ventilatie bij regenweer, onvoldoende stabiliteit bij hevigen wind, kostbaar in aankoop, maar vooral in onderhoud”.

Hiertegen is evenwel m.i. aan te voeren:

¹⁾ Geschiedenis van het Korps Genietroepen van het Leger in Oost-Indië.

1°. Dat de ongunstige uitslag der proeven met linnen tenten tijdens den *Java-oorlog* en de gevolgtrekkingen, die er toen uit werden gemaakt, niets bewijzen omtrent de deugdelijkheid van het tegenwoordig bestaande materiaal.

De wetenschap toch is in de laatste jaren zóó vooruitgegaan, dat, met het oog daarop, gerust een proef zou kunnen worden gewaagd.

2°. Ook omtrent de hitte in de tenten, vooral in die, welke uit een dubbel overtrek bestaan (zie hierachter onder: eischen aan tenten te stellen en beschouwingen over meest geschikte tentsoorten voor *Nederlandsch-Indië*) heeft men geen gegevens verzameld.

3°. De inrichting van de tenten is nu zooveel verbeterd, dat zeer zeker voor goede ventilatie is zorg gedragen en dat de stabiliteit vermoedelijk weinig te wenschen overlaat.

4°. Terwijl het laatstgenoemde nadeel, de kosten, indien zij al bestaan (zie hieromtrent het op de vorige pagina medegedeelde), niet mag meetellen wanneer men door de aanschaffing groote voordeelen zou kunnen verkrijgen.

Er is evenwel een nadeel, verbonden aan het bezit of liever gezegd aan het gebruik van tenten, hetwelk niet gering te schatten is. Dit nadeel bestaat in de vermindering van de slagvaardigheid van den troep. Immers de in een bivak ingenómen ruimte wordt bij gebruik van tenten zeker dubbel zoo groot, dan wanneer de manschappen dicht naast elkaar liggen in de open lucht. Hierdoor zal het verzamelen van dezen, bij een aanval of overvalling, veel minder snel kunnen geschieden, terwijl een snel te wapen loopen vooral tegenóver den inlander, onzen gewonen vijand, een eerste en gebiedende eisch is.

Nu is het zeker waar, dat een maatregel, welke tactisch nadeelige gevolgen zou kunnen hebben, zooveel mogelijk moet worden vermeden, zoodat hierdoor het gebruik van tenten voor de valide troepen zou zijn veroordeeld. Doch ook het bovenaangehaalde nadeel bij niet voldoende verpleging, nl. het breken van de kracht van een expeditionnair korps tengevolge van de vele zieken, is een tactisch nadeel, zoodat men met beide rekening moet houden. Het zal dan ook zeker door niemand worden tegengesproken, dat de legering van den soldaat verbetering behoeft. Nu wordt door enkele bevoegde personen aangeraden den man te velde een stuk imitatie-leer en een flink stuk waterdicht linnen mede te geven, welk laatste dan zou komen in plaats van de nu gebruikte spreij.

Heeft men materialen bij de hand, dan kan van dit linnen een tent worden gemaakt, door het over eenige stokken of bamboes te spannen. Zijn deze evenwel niet te krijgen, dan dekt de man zich met zijn linnen geheel toe en is zodoende beveiligd tegen weersinvloeden. Op post staande, kan hij het dan gebruiken als regenmantel. Ook mij lijkt het voorgestelde zeer practisch en uitvoerbaar toe, doch er bestaat m.i. een tent, die dezelfde diensten kan presteeren als het bovengenoemde stuk waterdicht linnen, doch die dan bovendien het voordeel heeft, dat men,

in een bevriend gebied zijnde, of de zekerheid bezittende niet overvallen te zullen worden, haar als *tent* kan toepassen d.w.z. eenige vrije ruimte behoudt tusschen het lichaam en het linnen. Over deze tent zal nader worden gesproken.

Voor *zieken* en *gewonden* geldt in nog hooger mate de eisch, dat goed voor hen wordt zorg gedragen. In het bovengenoemde verslag van krijgswetenschappen lezen wij daarover:

„Eindelijk bieden de bivaks der ageerende troepen gewoonlijk slechts een gebrekkige gelegenheid aan tot verpleging van de lijders en daardoor zijn wij genoodzaakt deze zoo spoedig mogelijk naar achteren te vervoeren om hun in een veldhospitaal op de operatiebasis of liever nog op de schepen of in vaste hospitalen in andere deelen van den *Archipel* die mate van verpleging te doen deelachtig worden, welke zij in het tropisch klimaat zoozeer behoeven”.

In vele gevallen worden nu de gewonden, zoolang geen transporten naar de operatiebasis gaan, verbonden en verpleegd in vuile inlandsche huizen, die daarbij dikwijls de eigenschap bezitten, dat zij besmettelijke zieken hebben geherbergd, dat zij geen licht of lucht doorlaten en dat de daarin aanwezige lucht verre van aangenaam is, vooral voor zieken of gewonden.

Had men daarentegen een tent, die hen beschutte tegen regen, wind en zon, dan zouden zij daarin eene goede verpleging kunnen genieten. De voordeelen van tenten als veldhospitalen zijn hiervoren reeds besproken. Niets kan ook voor den man aangenerender zijn dan de wetenschap, dat, mocht hij ziek of gewond geraken, goed voor hem zal worden gezorgd en dat hij niet in een zwaaiende tandoe, waarin hij wordt samengeperst, vervoerd zal worden, vóórdat zijn toestand dit toelaat.

Doch niet alleen in het bivak, ook op het strand van een vijandelijk land zijn eenige tenten voor zieken en gewonden dringend noodig. Gedurende den tijd, welken de sloepen noodig hebben om naar den wal te roeien, liggen deze arme slachtoffers blootgesteld aan alle weersinvloeden. Het opzoeken van een schaduwrijk plekje is niet altijd mogelijk. Het aanleggen van verbanden kan niet met de noodige zorg geschieden, nog niet eens gesproken van het geval, dat het regent of reeds eenige dagen geregend heeft. Deze toestanden eischen m. i. de onmiddellijke aanschaffing van hospitaaltenten; niet dus, dat weer gezocht wordt, totdat over jaren een goed stelsel gevonden is, maar dat van de nu bestaande soorten eenige van de beste soort worden aangeschaft.

De expeditie-commandant en zijn staf hebben ook tenten noodig, waarin zij ongestoord kunnen werken. Deze moeten evenwel grooter en ruimer zijn dan die, welke voor de andere personen vereischt worden.

4. EISCHEN, DIE IN 'T ALGEMEEN AAN TENTEN KUNNEN WORDEN GESTELD, VOORAL MET HET OOG OP HET GEBRUIK IN EEN TROPISCH KLIMAAT.

Volgens DUNCAN moeten de tenten, bestemd voor een tropisch klimaat voldoen aan de volgende eischen:

- 1°. Ondoordringbaar zijn voor water.
 - 2°. Zij moeten uit een dubbele tent bestaan.
 - 3°. Beide tenten moeten in het dak een opening hebben, welke openingen in de beide doeken niet op dezelfde hoogte mogen zijn aangebracht.
 - 4°. De kleur moet het oog aangenaam aandoen en terzelfdertijd niet opvallend zijn voor den vijand.
 - 5°. Zij moeten zoo licht mogelijk zijn. Hoe lichter zij zijn, hoe grooter het aantal is, dat meegenomen kan worden, waardoor de ruimte, waarover ieder man te beschikken zal hebben, grooter wordt.
 - 6°. De buitenste tent moet zoodanig zijn gemaakt, dat de ruimte, tusschen de beide tenten, gevuld kan worden met gras, bladeren of iets dergelijks, waardoor de warmte inwendig zeer wordt verminderd.
- Bij deze eischen zou nog kunnen worden gevoegd:
- a. dat de tent zoo mogelijk uit één stuk moet bestaan, ten einde het wegraken van onderdeelen te voorkomen;
 - b. dat zij stevig is samengesteld;
 - c. dat zij spoedig en gemakkelijk is op te richten;
 - d. dat zij, eenmaal opgericht, stevig staat, zoodat zij door den wind niet kan worden omgeworpen;
 - e. dat, zoo er onderdeelen zijn, deze zoo weinig mogelijk in aantal zijn.

5. ALGEMEENE BESCHOUWINGEN OVER DE BESCHREVEN TENTEN EN MEEST GESCHIKTE TENTSOORTEN VOOR DE NEDERLANDSCHE KOLONIËN.

De in *Duitschland* en *Oostenrijk* ingevoerde draagbare tent voldoet zeer goed. Hoewel de soldaat in beide rijken reeds een zware uitrusting heeft, schijnt hij met liefde de tent te dragen, ja, wat meer is, zou hij haar zelfs niet gaarne willen missen. Wij lezen ten minste in „*Streffleur*” 1895:

„Man sollte es kaum für möglich halten, wie diese fast einem Spielzeuge gleichenden Zelte selbst stärkerem Wind und Regen Trots zu bieten vermögen. Ein wahres Vergnügen zu beobachten, mit welchem Eifer, mit welcher Freude die Mannschaft an die Aufrihtung der Zelte geht! Im Nu ist die Arbeit geschehen und die Ermüdeten ruhen, dicht an einander gedrängt, von ihren Anstrengungen aus, dankbar die Wohlthat der Zelte empfindend”.

En verder:

„Wohl selten ist eine Neuerung in der Armee mit solcher Freude und so ungetheilte begrüßt Anerkennung worden, wie die Einführung

der tragbaren Zeltausrüstung, zu deren Erprobung die Truppen, besonders anlässlich der letzten Kaisermanöver, so vielfach Gelegenheit hatten".

Bij de invoering van dit materiaal heeft de generale staf voornamelijk in het oog gehouden, dat, tengevolge van het aangroeien van de legermassa's, in een toekomstigen oorlog slechts bij uitzondering kan worden gerekend op het onderbrengen van alle troepen in bewoonde oorden en het bivak op het oorlogstoneel voor een deel hunner regel zal zijn.

„Daar nu de zorg voor de gezondheid en het behouden van de slagvaardigheid eischt, dat voor bescherming tegen vochtigheid en koude wordt gezorgd, gelooft de legeraanvoering, dat de draagbare tenten ingevoerd moeten worden". (1)

Nu, nadat eenige jaren na de invoering zijn verlopen, het gebleken is, dat de tent zeer practisch is, is iedereen van het groote nut er van overtuigd.

Voor de troepen in onze koloniën zou deze tent evenwel niet in alle opzichten geschikt zijn. Het is nl. onmogelijk om een dubbele tent te maken, omdat daartoe geen voldoende aantal tentdoeken voorhanden is en ook, omdat de inrichting zelf dit niet toelaat. Bovendien is de ventilatie te gering. Een nadeel, dat ook aan deze tent verbonden is, is, dat zij bestaat uit verschillende op zichzelf staande onderdeelen, die verloren kunnen geraken.

Dat evenwel de *Oostenrijksche* tent als filtreer kan worden gebruikt, bewijst wel, dat men tegenwoordig tentdoek kan vervaardigen, hetwelk zóó waterdicht is, dat het ook bestand is tegen *Indische* regens. Ook de kleur van deze tent voldoet zeer goed aan de aan tentdoek te stellen eischen, daar zij zacht is voor de oogen, terwijl de tent zich niet afteekent tegen het omliggende terrein.

Een m. i. groot nadeel van die tent is, dat het geweer moet dienen als stijl. Wel is waar mag dit niet geschieden door de afdeelingen, die vermoedelijk het eerst in het gevecht worden gewikkeld, doch eene alarmeering van het bivak blijft toch niet uitgesloten en in dat geval zijn de wapens niet bij de hand.

In hoeverre de onlangs in *Frankrijk* ingevoerde tent heeft voldaan, is nog niet bekend. Zij zal, volgens hare bestemming, ook moeten dienen voor troepen in de koloniën of op expeditie.

Ook *Engeland*, in welk rijk vele tentsoorten bestaan, kan niet worden aangehaald als een voorbeeld voor hetgeen voor onze *Indische* koloniën op het gebied van tenten moet worden gedaan. Dit rijk geeft bij eene expeditie een grooten transporttrein mee, waarover wij niet hebben te beschikken. Alleen de uitgaven, die dit rijk zich getroost om den soldaat gezond en valide te houden, zouden ons tot voorbeeld kunnen worden gesteld. De *Engelsche* circular-tent met twee overtrekken komt voor ons gebruik eenigszins in aanmerking. Haar gewicht (50,8 KG.) maakt het mogelijk dat zij door twee koelies wordt gedragen, terwijl, zooals vermeld is, 12 soldaten daarin kunnen worden opgenomen.

1) Allgemeine Militair Zeitung 1892.

De tent, die m. i. het meest geschikt is voor den validen man te velde, is de tente-abri van den Heer DE MOOY.

Indien nl. over dag de helft van de manschappen van een groep of van eene sectie, de tenten, geplaatst op bamboes, naast elkaar opstellen en de andere helft hunne tenten daarover aanbrengen, met een tusschenruimte tusschen de tentdoeken van 0,5 M., dan is de warmte niet hinderlijk, zooals de ondervinding in de *Engelsche* koloniën dit geleerd heeft. Onder de aldus verkregen schuilplaats zal ruimte genoeg zijn voor al de manschappen van de groep of van de sectie. Des nachts kan iedere man zijn eigen tent gebruiken. Hij kan haar, zooals boven gezegd is, als mantel of als deken bezigen, of wel als tent benutten, naarmate van de omstandigheden.

Een gebrek van deze tent is evenwel de kleur van het waterdichte linnen, waaruit het tentdoek bestaat. M. i. zou het in *Oostenrijk* of *Duitschland* gebezigde beter voldoen. Dit zou evenwel te veranderen zijn.

Wat het bezwaar betreft, dat de man dan belast wordt met een meerder gewicht van 0,9 KG., hierover is reeds boven gesproken.

Een andere voor den troep geschikte tent zou die zijn, welke door den Heer LEGRAND voorgesteld is in zijn bovengenoemd werk. De dokter zegt daarover:

„Het eenvoudigste model, dat aan te bevelen zou wezen, zou dat soort zijn, hetwelk het meest overeenkomt met de tent, die men op het dek van schepen maakt. De tent zou moeten bestaan uit eene groote presenning, op vier stijlen rustende en aan de kanten voorzien van gordijnen, die naar verkiezing op- en neergehaald zouden kunnen worden. De stof moet uitwendig waterdicht zijn en aan de binnenzijde groen of blauw gekleurd om zich te vrijwaren tegen de weerkaatsing van het licht.

„Het ideaal zou zijn, dat zij uit een dubbele tent bestond. Men zou haar op de warme uren van den dag kunnen besproeien om de frischheid te behouden. Bovendien moet zij zorgvuldig bedekt worden met bladeren”.

De nadeelen, aan deze tent verbonden, zijn evenwel:

- 1°. zij moet met den transporttrein worden meegegeven;
- 2°. zijn er geen stijlen bij, dan moet men deze kappen, hetgeen in enkele gevallen onmogelijk is, doch immer tijd zal kosten.

Het nadeel, dat zij een horizontaal dak heeft, ware weg te nemen door dit eenigszins hellend te plaatsen.

Op het gebied van hospitaaltenten is men in *Duitschland* en *Oostenrijk* nog niet gelukkig geweest, daar men nog steeds bezig is met het nemen van proeven. Hoewel in *Frankrijk* een systeem is aangenomen, is dit voor onze koloniën niet aanbevelenswaardig, omdat onze transporttrein daardoor zeer zou moeten worden vergroot.

Ook de „double circular-tent” van *Engeland* en de „E.P.-tent” van *Britsch-Indië* (om van de andere bestaande soorten niet te spreken),

hoewel in de meeste opzichten voor hospitaal-doeleinden geschikt, zooals dit reeds in de practijk is bewezen, staan evenwel achter bij een tent door den Heer DE MOOY vervaardigd n.l. zijne parapluie-tent.

Gebruikt men twee dezer tenten over elkaar, hetgeen over dag zeker wel noodig zal wezen, dan wegen beide samen ongeveer evenveel als de „double circular-tent” van *Engeland*. Ook het aantal zieken, hetwelk beide tenten kunnen bevatten, is even groot, doch de voordeelen van de pyramide-tent boven de *Engelsche* zijn:

1°. De ventilatie is beter. Behalve dat deze door het dak kan geschieden, kan de tent ook aan alle zijden worden opengezet.

2°. Door de geïmproviseerde voorgalerij wordt het binnenkomen in de tent gemakkelijker gemaakt en genieten de zieken ongetwijfeld in hooge mate van de frische licht.

3°. Het geheel bestaat uit één stuk; onderdeelen kunnen niet verloren raken en het vervoer is zeer gemakkelijk.

4°. Door twee man kan de tent in ± 20 minuten worden opgezet.

5°. De mogelijkheid blijft behouden om van een dubbele tent twee afzonderlijke tenten te maken. b.v. indien zij slechts gebruikt wordt voor een enkelen nacht.

6°. Zij wordt gemakkelijk verpakt.

Hoewel dus, zooals te voren is opgemerkt, het een eisch is, dat hospitaaltenten in *Indië* worden ingevoerd, zelfs al voldoen zij slechts eenigszins aan de voor die tenten te stellen eischen, zoo mag, nu werkelijk een goed model van deze tenten bestaat, met de invoering niet langer worden gewacht. De kosten behoeven in dit geval ook geen hinderpaal op te leveren, terwijl de transporttrein niet aanmerkelijk wordt verzwaard.

Ook voor den expeditie-commandant en zijn staf zou deze tent zeer geschikt zijn. Werd er ook door hem gebruik van gemaakt, dan zou hierdoor tevens het voordeel verkregen worden, dat men voor de aanvulling van slechts twee soorten van tenten behoefde te zorgen.

W.

Bezuiniging op het aanschaffen van stroo.

Volgens den staat, houdende aanwijzing van de benaming en samenstelling van de gewone rations fourage, vastgesteld bij de beschikking van den Minister van Oorlog dd. 15 Augustus 1898, VI^{de} Afd., No. 2, wordt per dag aan elk dienstpaard o. a. verstrekt $\pm 4\frac{1}{4}$ kilogram stroo.

Voor 1899 bedraagt die hoeveelheid, bij eene sterkte van ± 5297 paarden, $1) 5297 \times 365 \times 4,25 = 8.216.975,25$ kilogram, welk stroo ingevolge art. 5 der voorwaarden van levering moet zijn: „goed geoogst „voederstroo, droog, blank, helder van kleur, frisch van reuk, van den „laatsten oogst en niet afkomstig van machinaal gedorschte granen, „terwijl de aannemer gehouden is tot de levering van een derde haver- „stroo en twee derden roggestroo, met dien verstande, dat hem wordt „vergund gedurende het tijdvak van 1 Mei tot en met 30 September, „in plaats van haverstroo, tarwestroo te leveren”.

Aan den aannemer van het ligstroo voor den troep worden bij de levering daarvan thans geen eischen meer gesteld, wat het *soort* van stroo betreft. Het moet alleen zuiver uitgeschud, ontdaan van alle bijvoegsels, droog en frisch van reuk zijn.

Volgens art. 42 van het algemeene voorschrift betreffende de regeling van het nachtleger bedraagt de hoeveelheid stroo voor elken bedzak 17,5 en voor elken kussenzak 2,5 KG. en die voor miliciens, die slechts voor één à twee maanden onder de wapenen komen, voor elken bedzak 10 en voor elken kussenzak 1,5 KG., terwijl, volgens art. 43 van dat zelfde voorschrift, in den loop der maand October van elk jaar, het stroo met 5 KG. per hoofd wordt aangevuld. Voor het kader, de vrijwilligers en voor de miliciens, die voor eerste oefening onder de wapenen zijn, bedraagt die hoeveelheid dus per jaar en per hoofd 25 KG., en voor de miliciens, die slechts voor herhalingsoefeningen opkomen 11,5 KG. per hoofd.

Op 1 Juli 1898 waren, volgens de bijlagen *B* en *E* van Hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting, onder de wapens 3372 vrijwilligers, 16.691 miliciens, 600 reservisten en 7851 onderofficieren, korporaals, tamboers, hoornblazers, werklieden, enz., te zamen 28.514 hoofden.

Sedert is het aantal vrijwilligers voor het reservekader compleet geworden. — Het telt thans 1470 hoofden, en de mogelijkheid is niet uitgesloten, dat ook het aantal vrijwilligers zal toenemen.

Voor het door ons beoogde doel nemen wij dit aan, en brengen ook

1). Zie art. 17 — IV^{de} Afd., Hoofdstuk VIII.

het aantal vrijwilligers op de organieke sterkte van 9955 man, waardoor de zoevene genoemde sterkte klimt tot 35.967.

Hiervoor is per jaar benoodigd $35.967 \times 25 = 899.175$ KG. stroo, welke hoeveelheid echter jaarlijks vermeerderd wordt met het stroo, dat benoodigd is voor de miliciens die voor herhalingsoefeningen onder de wapenen komen, voor kampen en voor bivaks.

Voor dit jaar bedraagt die hoeveelheid voor de lichten 1895 en 1896, bij eene gemiddelde sterkte per lichting van 8500 man, . . . $\pm 17.000 \times 11,5 = \pm 195.500$ KG., en bovendien nog voor de lichting 1896, gedurende haar verblijf in kampen en bivaks ¹⁾ $\pm 8500 \times 15 = \pm 127.500$ KG. Een totaal verbruik alzoo van ligstroo voor den man voor genoemde sterkten, gedurende één jaar, van $899.175 + 195.500 + 127.500 = 1.222.175$ KG., of, met de 8.216.971,25 KG., aan stroo voor de paarden, een totaal van 9.439.146 KG., waarvoor, bij een gemiddeld bedrag van 25 gulden de 1000 KG., $\frac{9.439.146}{1000} \times 25 = f235.978,65$ wordt betaald.

Op dit bedrag nu kan naar onze meening belangrijk bezuinigd worden, wat wij zullen trachten aan te toonen.

Bij onze dienstreizen in het Noord-Oostelijk deel van de Provincie Groningen trok het nl. onze aandacht, dat, behalve de groote hoeveelheden stroo, die wij o.a. bij de papierfabrieken en bij de boerenhofsteden te Nieuw- en Oud- Pekela zagen opgestapeld, er in het najaar op die hofsteden zooveel bedrijvigheid heerschte.

Een daaromtrent door ons ingesteld onderzoek leerde ons, dat er door de zg. boerenstand tegen het najaar, als het koren „binnen” is en de veldvruchten van het land zijn, weinig arbeid te verrichten is, en de verdiensten gering zijn. Om daarin zooveel mogelijk tegemoet te komen, wordt het stroo, na te zijn gedorscht en vóórdat het aan de papierfabrieken wordt verkocht, over eene lengte van ± 4 dM. van zijne toppen ontdaan, van welke toppen hulzen voor flesschen en zg. dokken²⁾ worden gemaakt. De fabrikant betaalt voor zulk stroo ongeveer $\frac{1}{3}$ per 1000 KG. minder dan voor het stroo *met* toppen, en nu rijst bij ons de vraag, waarom dit stroo ook niet voor het leger wordt aangekocht?

Gezonder, zuiverder, in één woord volmaakter gerst-, haver-, tarwe- en roggestroo, als wij daar zagen behandelen, is niet denkbaar, zoodat alleen de vraag te beantwoorden blijft of stroo, nadat het van zijn toppen is ontdaan, niet even bruikbaar is voor het vullen van bed- en kussenzakken, voor ligstroo in kampen en bivaks en voor ligstroo van paarden, dan stroo *met* toppen. Voor het vullen van bed- en kussenzakken voldoet het zeker even goed, omdat het stroo voor de kussenzakken op hakselbanken toch gesneden wordt ter lengte van $2\frac{1}{2}$ cM., en bij het vullen van de bedzakken het stroo, waarvan de halmen zoo lang niet zijn, gemakkelijker te hanteeren en meer gelijkmatig te verdeelen

¹⁾ Zie § 2, ad. art. 121 Regl. van Adm. b/d Landmacht.

²⁾ dokken gebruiken de boeren om de pannen vast te zetten.

zal zijn, dan zooals dit nu geschiedt. Nu moet het, volgens het voorschrift, bij gedeelten, zg. om en om, in den bedzak worden gestoken, om te voorkomen, dat de dikke of dunne einden te veel bij elkaar komen, eene bepaling, die niet altijd even nauwgezet wordt nagekomen en in het gebruik dikwerf tot ongerief aanleiding geeft.

Voor ligstroo in kampen en bivaks is het natuurlijk ook geschikt, zoodat feitelijk alleen de vraag overblijft, voldoet het ook als ligstroo voor de paarden?

Om die vraag te kunnen beantwoorden, hebben wij ons, als niet-deskundigen, tot deskundigen op dat gebied gewend, en is ons door hen medegedeeld, dat voor een zg. stroobed een korte halm te verkiezen is boven een langen halm, en dat zij daarom het lange stroo voor eigen gebruik steeds in tweeën laten snijden. Volgens hen verkrijgt men daardoor voor het paard een meer gelijkmatig bed, het wegnemen der mest of het gedeeltelijk vernieuwen van het bed gaat gemakkelijker, en daarbij gaat minder stroo verloren.

Nu zegt wel het voorschrift op de levering van fourage dat het stroo niet machinaal gedorscht mag zijn, — en dit is veelal het hierbedoelde —, omdat machinaal gedorscht stroo meer vocht opneemt en spoediger verteert, doch men verkrijgt daardoor ook meer mest, zoodat dit voordeel tegen het beweerde nadeel opweegt. Bovendien is de mogelijkheid niet uitgesloten dat, bij zulke groote leveringen als bovengenoemd, *niet* machinaal gedorscht stroo wel zal te krijgen zijn.

Dat het haverstroo, na van zijn toppen te zijn ontdaan, vrij kort van halm is, is een feit, doch geen bezwaar, omdat het immers hoofdzakelijk als haksel, dus kort gesneden, aan de paarden wordt gegeven, en het niet als haksel gebruikte gedeelte van dat stroo, door enkele paarden even goed zg. zal worden „opgepluist”.

Met het aanschaffen van het door ons bedoelde stroo als ligstroo voor den troep, zou $\frac{1.222.175 \times 25}{3 \times 1000} = f 10.184,79$ kunnen worden uitgespaard, en op het ligstroo voor het paard $\frac{8.216.971 \times 25}{3 \times 1000} = f 68.474,75$, dus jaarlijks te zamen het niet onaanzienlijk bedrag van $f 10.184,79 + f 68.474,75 = f 78.659,54$.

Of bij de aflevering van het stroo voor de paarden nu soms geen stroo ontdaan van zijn toppen voorkomt, daarvoor zouden wij niet willen instaan, doch het is een feit dat wij stroo voor het *nachtleger* hebben zien in ontvangst nemen, waarbij zich dat stroo wèl bevond. Wellicht geschiedde dit geheel toevallig, doch dat feit geeft te meer aanleiding om op 't bestaan van dat volmaakte stroo de aandacht te vestigen, te meer daar het, zooals wij trachtten aan te toonen, door zelf-aankoop tegen veel matiger prijs te krijgen is, dan het stroo, dat thans wordt verstrekt.

Meer eenheid tusschen de officierskorpsen van het Nederlandsche en het Nederlandsch-Indische leger!

Van de in het leesjaar 1898/99 in de Vereeniging tot beoefening van de Krijgswetenschap gehouden voordrachten mogen met eere genoemd worden die van den Kapitein MICHIELSEN over de bezwaren tegen en die van den Eerste-Luitenant THOMSON over de voordeelen verbonden aan eene vereeniging van de officierskorpsen van het Nederlandsche en het Ned.-Indische leger.

De actualiteit van het behandelde onderwerp behoeft geen betoog; veel, zeer veel valt uit beide voordrachten te leeren voor hen, die dit vraagstuk bestudeeren, een vraagstuk, waarbij zoozeer het belang van de beide legers en zeker niet het minst dat van den Nederlandschen Staat betrokken is.

Het ligt echter geenszins in ons voornemen hier nogmaals op deze voordrachten terug te komen, vooreerst omdat het zeer moeilijk zou zijn nog andere gezichtspunten omtrent het onderwerp te openen, maar ook omdat de zaak in goede handen is bij de Staatscommissie, die wel reeds de noodige aandacht aan den inhoud van deze, beide zoo belangrijke, voordrachten geschonken zal hebben.

Toch is ons in deze beide voordrachten iets in het oog gevallen, dat hoewel niet onbekend, ons toch bij de hernieuwde lezing trof en wel zoodanig dat wij het niet zonder nut achten er nader de aandacht op te vestigen.

Wij bedoelen de zinsneden: (zie MICHIELSEN, blz. 183) „Veilig toch mag worden aangenomen dat, hoewel in oorlogstijd *rechtens* niet over de diensten van de officieren-verlofgangers zou kunnen worden beschikt, verreweg de meesten, zoo niet allen, hunne diensten vrijwillig zouden aanbieden”, en (zie THOMSON, blz. 453) „In geval van oorlog heeft Nederland niet het recht om over de Indische verlofgangers te beschikken, ja, uit een staatsrechtelijk oogpunt, lijdt het zelfs twijfel of die officieren na expiratie van hun verlof hier in Holland zouden mogen worden aangehouden”.

Inderdaad hiertegen is helaas niet veel te zeggen. Men moge al plannen maken om bij de mobilisatie van het Ned. leger over de Ind. officieren met verlof te beschikken, als over een uitnemende reserve tot aanvulling en versterking van het Ned. officierskorps, recht op hunne zoo gewaardeerde diensten is er niet; wel moge het van de vaderlandsliefde van Neêrlands zonen verwacht worden, dat velen zich beschikbaar zullen stellen, maar steeds zal het van hen eene zekere beleefdheid zijn,

indien zij zich genegen toonen hun leven voor de verdediging van het moederland in de waagschaal te stellen.

Sommigen — voor een oogenblik aangenomen, dat er zoo zijn — zouden kunnen beweren: de verdediging van het Ned. grondgebied behoort niet tot onze taak, wij hebben deze of gene bezwaren, dus bemoeien wij ons met de zaak maar niet en stellen ons tevreden met het nakomen van de verplichtingen, die wij ten opzichte van Ned.-Indië op ons hebben genomen; is onze inscheping daarheen noodig, goed, maar in het ons betrekkelijk vreemde Nederlandsche leger is niet onze plaats, dat zal zelf zijn taak wel volbrengen. Zelfs zou een officier van het Ned.-Ind. leger, ook al was hij genegen hier te blijven, niet mogen worden aangehouden voor den dienst hier te lande, zoo zijn verloftijd verstreken is, aangenomen dat de mogelijkheid bleef bestaan om Indië te bereiken.

Dat de hier bedoelde omstandigheid thans goed is geregeld in het belang van den Ned. Staat mag wel zeer betwijfeld worden. Die Staat moet het bepaalde recht hebben te beschikken over al die landsdienaren, welke bruikbaar zijn voor het algemeen belang, en daar dit recht alleen kan ontstaan door eene wet, moge zulk eene wet, die de verplichtingen voorschrijft van de Ned.-Ind. officieren met verlof in geval van eene mobilisatie van het Ned. leger, niet langer in de Ned. wetgeving ontbreken.

Maar er is meer, de Heer THOMSON wijst er ook op dat velen dier Ned.-Ind. officieren met verlof niet valide genoeg zullen zijn om den dienst hier te lande te kunnen waarnemen en dat vooral vanwege hun te langdurig verblijf in de tropen.

Deze kwestie der verloven willen wij hier niet nader aanroeren, zij betreft een zuiver Ind. belang en om van dit belang af te wijken door te zeggen vele Ind. officieren met verlof zijn thans niet valide genoeg om zoo noodig den dienst hier te lande te vervullen, dus moet het verlof maar eerder gegeven worden, zou ongetwijfeld te veel dit belang op den achtergrond stellen zijn. Wij blijven echter de meening toegedaan dat een Ned.-Ind. officier, met verlof hier te lande en die niet invalide is, verplicht moest zijn bij mobilisatie ook hier te lande zijne diensten te presteeren.

Een andere kwestie is dan of de hier bedoelde officieren bij die mobilisatie zich wel een ondergeschikten werkkring bij de depôts zouden laten welgevallen.

Inderdaad geven wij toe dat voor valide Ned.-Ind. officieren met verlof de dienst bij een depôt niet de meest verheffende is, dien men zich denken kan. Zij zouden veel beter op hun plaats zijn bij het actieve deel der strijdkrachten, dáár zal hun oorlogservaring nuttig zijn, dáár zal hun steun en toewijding gewaardeerd worden. Waarom dan die valide en krijgsvaren mannen naar een depôt verbannen, terwijl hunne diensten zoo goed te gebruiken zijn bij het leger te velde of bij de troepen in de liniën? De Heer THOMSON wijst er terecht op, dat de wanverhouding in ancienniteit zich daar vierkant tegen zou verzetten,

waardoor ook de moeilijkheid ontstaat om voor de zich vrijwillig aan-gevende gepensioneerde Ind. officieren een geschikten werkkring te vinden, eene moeilijkheid zoo groot dat, naar het hem toescheen, zelfs van hunne goede diensten zou moeten worden afgezien.

Hier moeten wij verklaren, dat de reden, die de Heer THOMSON noemt, waarom de Ind. officieren met verlof naar een depôt verwezen zouden moeten worden, ons wel billijk voorkomt, maar slechts zoolang er geene verplichting voor die officieren bestaat om in geval van mobilisatie hier te lande dienst te doen; zelfs is er grond om te zeggen, dat de Heer THOMSON hier de belangen van de Ned. officieren wel wat te hoog wil houden, en wel hooger dan tot dusverre gebruikelijk was, want nu volgt een Ned.-Ind. officier, bij het leger hier te lande gedetacheerd, toch ook steeds zijn Ind. ancienniteit en vraagt men niet of hij soms officieren commandeert, die met hem, soms zelfs veel, in ouderdom van aanstelling verschillen.

Wel is waar erkennen wij dat hiertegen bezwaren bestaan en voelen wij zeer goed het bedoelde in hetgeen de Heer THOMSON op blz. 454 van zijne voordracht met de volgende woorden zegt: „Het zou mij tegen de borst stuiten, ja — ware het niet indisciplinair, ik zou zeggen — ik *wil* bij de verdediging van den Ned. bodem niet worden aangevoerd door een compagniescommandant, mijn ondergeschikte in ervaring en kennis van Ned. toestanden en zooveel korter officier dan ik! En waar de krijgstucht al in staat is om het gareel te spannen, daar wordt toch in elk geval de kracht der verdediging door zulke toestanden in hooge mate geschaad”.

Ja, het mag wel eens nader worden overwogen of er geen ernstige bezwaren ontstaan door aan een jonger Ned.-Ind. officier eene functie in het gemobiliseerde Ned. leger te geven, waarbij hem het commando wordt gegeven over officieren van dit leger, die door hunne trage promotie langer in lager rang zijn blijven hangen, maar wier geschiktheid en bekwaamheid daarom nog niet aan twijfel onderhevig zijn.

Men begrijpe ons wel; door den tijd en de omstandigheden zijn het Ned. en het Ned.-Ind. leger slechts door losse banden met elkaar vereenigd en in het geheel niet te beschouwen als krijgsmachten, die innig met elkaar verbonden zijn. Zelfs de wettelijke verhouding van beide legers en van beide officierskorpsen is geenszins geregeld, zoodat het verkeerd zou zijn de zaak maar zoo te beschouwen alsof de beide legers toch wel een geheel vormen.

Eene belangrijke kwestie is ook, dat volgens de militaire wetten Ind. verlofgangers, die niet in de formatie van het Ned. leger zijn opgenomen, eigenlijk met geen enkelen band — natuurlijk afgezien van den zedelijken — met het leger in Nederland zijn verbonden. Volgens die wetten kan een Ind. officier, omdat hij niet in de bedoelde formatie behoort, eigenlijk niet de meerdere zijn van een Ned. officier of mindere.

Wel heeft de jurisprudentie aangenomen, dat men Ind. verlofgangers

onder de militaire wetten kan brengen, maar een jurisprudentie is geen wet en het is niet ondenkbaar, dat na zekeren tijd die jurisprudentie gewijzigd wordt ¹⁾.

De zuiver wettelijke toestand is dat een Ned.-Ind. officier met verlof in zijne verhouding tot het Ned. leger ongeveer gelijk staat met een officier van een vreemd leger, die toevallig in uniform in Nederland aanwezig is; hunne onderlinge verhouding is meer gebaseerd op beleefdheid dan op eene bepaalde rangverhouding.

Daar naar onze meening ten dezen opzichte geen afdoende tegenspraak is te maken, zou de vraag gegrond zijn of het dan niet wenschelijk moet worden geacht ook deze kwestie voorgoed bij de wet te regelen, want zooals de toestand nu is, nl. dat Ned. officieren en Ned.-Ind. officieren met verlof — toch beiden officieren van één vaderland, wier onderlinge steun en waardeering in alle opzichten zoo gewenscht is — eigenlijk door geen onderlingen band verbonden zijn, kan van eene goede regeling moeilijk sprake zijn.

Het eenvoudigst zou het wezen den bestaanden toestand wettelijk te bevestigen, zoodat ook Ind. officieren met verlof geheel zouden worden beschouwd als behorende tot de Ned. korpsen en daardoor dus inderdaad de meerderen zouden zijn van de minderen in rang van het Ned. leger. Evenwel moge, vóór deze afdoende beslissing genomen wordt, de zaak eerst nog nader worden gezien. Worden toch alle Ind. officieren met verlof of gedetacheerd bij inrichtingen als de Hoogere Krijgsschool, de Schietschool, enz., als de meerderen beschouwd van de Ned. officieren van lageren rang, dan verkrijgen de laatsten op eens een groot aantal meerderen meer dan bij eenig ander leger het geval is en dat nog wel zulken, die in ouderdom en in ancienniteit van aanstelling althans gedeeltelijk oorspronkelijk hunne minderen waren.

Dat dit niet eenigermate stuitend zou zijn, kan en mag niet ontkend worden; gelukkig mag het genoemd worden dat de wrijving in deze niet groot is.

Naar onze meening is het zeker ook aan deze omstandigheid te wijten, dat zoovele Ned. officieren zich eene betere toekomst voorstellen, waarbij naast de behartiging van nog grootere belangen ook deze wanverhouding vermeden wordt. Dat dan ook eene toekomstige fusie van de beide officierskorpsen voor het Ned. leger vele voordeelen zou hebben, is buiten twijfel, maar eveneens is de hevige tegenstand, dien de tegenwoordige officieren van het Ned.-Ind. leger tegen die fusie bieden, niet weg te cijferen. Een vurig voorstander er van, als de Heer THOMSON, is zelfs verplicht te zeggen, dat, om alle gevaar voor werkelijke of vermeende benadeeling van persoonlijke belangen weg te nemen, *kan* en

¹⁾. Zie BARRÉ. Het Mil. Strafrecht in Ned.-Indië, I, blz. 24, en KOOLEMANS BEIJNEN. Militair recht, 2e druk, blz. 37. In laatstgemeld werk wordt gezegd, dat de hier bedoelde jurisprudentie steeds door den Advocaat-Fiscaal is bestreden geworden.

moet verklaard worden, dat de toetreding van de tegenwoordige Ned. of Ind. officieren tot een fusiekorps *verboden* wordt en verwacht hij alleen heil van eene fusie, die bij de bronnen van vorming aanvangt. Maar hiermede wordt tevens aan den bestaanden toestand in een lange reeks van jaren niets verbeterd, is de band tusschen beide legers los, veel losser althans dan wenschelijk is en hij zijn kon, is de rechtstoestand van de Ned.-Ind. officieren, die hier te lande zijn, ten opzichte van het leger in Nederland feitelijk niet geregeld, is de hulp, welke van die officieren verwacht kan worden als reserve van het Ned. officierskorps, bij eene mobilisatie twijfelachtig en blijft de wanverhouding in rang en ancienniteit tusschen de beide officierskorpsen onveranderd bestaan.

Het is met deze punten voor oogen, dat wij er naar streefden eene betere regeling te ontwerpen, waardoor getracht wordt aan die gebreken tegemoet te komen.

Wij zouden dan wenschen, dat de Ned.-Ind. officieren bij hunne aanstelling tevens eene bepaalde ancienniteit kregen in het Ned. leger en omgekeerd de Ned. officieren in het Ind. leger, en dat die ancienniteit verder in hun geheelen diensttijd stilzwijgend werd behouden. Er zou dan ééne ranglijst zijn in Nederland; waarop ook de Ned.-Ind. officieren bij hun eigen wapen voorkomen, maar deze ranglijst zou voor de laatsten alleen gelden zoolang zij, om welke reden dan ook, in Europa zijn, terwijl omgekeerd een Ned. officier, die dienst in Ned.-Indië verricht, de Indische ranglijst volgt, waarop hij volgens zijne ancienniteit in aanstelling is opgenomen.

Men zou dan krijgen dat een Ind. officier in Europa komende niet zijn Ind. ancienniteit behoudt, maar tijdelijk de Ned. aanneemt. Eenige moeilijkheid behoeft dit niet te geven, vooral als men voor het Ned.-Ind. leger slechts andere rangdistinctieven aanneemt dan bij het Nederlandsche. Men kan dan nog aan een Ind. officier zien, dat hij b.v. Kapitein van het Ned.-Ind. leger is, maar tevens ook dat hij de onderscheidings-teekenen draagt van Eerste-Luitenant van het Ned. leger, met bepaling echter dat ten opzichte van dit leger alleen de laatste distinctieven gelden.

Een Ind. officier behoeft dan slechts op zijn uniform de onderscheidings-teekenen van zijn Ned. ancienniteit te doen aanbrengen; de zaak ware op dusdanige wijze afdoende geregeld en nog wel zonder dat van kwetsing van het eergevoel bij die Ind. officieren sprake kan zijn.

Omgekeerd zouden, bij detachering bij het Ned.-Ind. leger, Ned. officieren tijdelijk den rang aannemen, dien zij zouden hebben als zij oorspronkelijk Ind. officier waren geworden. Wordt dus b.v. een Ned. Eerste-Luitenant gedetacheerd bij het Ned.-Ind. leger en zou hij bij dit leger officier geworden zijnde reeds Kapitein zijn, dan wordt hij ook gedetacheerd als Kapitein en niet als Eerste-Luitenant. Er moet dan natuurlijk op gelet worden, dat de bedoelde Eerste-Luitenant geschikt is beoordeeld voor bevordering tot Kapitein, anders zou hij op dien leeftijd niet voor detachering in aanmerking mogen komen.

Ook voor Hoofdofficieren kan deze regeling worden toegepast, evenwel blijft hunne detachering uit den aard der zaak uitzondering.

Wordt het toch in het belang van den Staat geacht een Ned. Hoofdofficier of ouder Kapitein naar Ned.-Indië te detacheren, dan bekleedt hij aldaar den rang, waarop hij volgens de Ind. ranglijst recht heeft; terwijl omgekeerd een Ned.-Ind. Hoofdofficier in Nederland zoo gerangschikt wordt, dat hij de plaats verkrijgt, die hij gehad zou hebben als hij oorspronkelijk Ned. officier ware geworden.

Daarentegen kan deze regeling niet van toepassing zijn op opperofficieren, die allen hunne benoeming bij Kon. Besluit verkrijgen.

Hier zij nog gezegd dat voor die officieren, welke bij hun eigen leger eene bijzondere bevordering maakten, hunne ancienniteit in het andere leger door vergelijking moet gevonden worden.

Voor gepensioneerde officieren kan een zelfde regel gelden, evenwel met bepaling, dat zij nimmer een hooger rang verkrijgen dan die, waarin zij bij hun eigen leger gepensionneerd zijn, behoudens het geval dat zij bij Kon. Besluit een hooger rang verkregen hebben.

Wij behoeven zeker niet te verklaren, dat door het bovenstaande niet de minste wijziging gebracht wordt in alle overige rechten van de Ned.-Ind. officieren ten opzichte van hun eigen leger, zoodat dus ook alle rechten op Ind. traktement, enz., volkomen gehandhaafd blijven op de wijze als thans het geval is.

Van eene dergelijke regeling van zaken verwachten wij, behalve de reeds genoemde, ook nog andere voordeelen. De detachering toch van officieren van het eene leger bij het andere wordt veel gemakkelijker. De stof wordt grooter, want thans zijn van de detachering feitelijk uitgesloten alle Eerste-Luitenants van het Ned. leger, die meer dan tien jaar officiersdienst hebben. Voor hen toch wordt eene detachering, al is deze dan ook vrijwillig, niet zeer aantrekkelijk vooral wegens het feit, dat zij in Ned.-Indië steeds jonger chefs aantreffen, terwijl hunne detachering in Ned.-Indië ook moeielijkheden oplevert, omdat men daar veelal tracht die officieren onder commando te stellen van officieren van ouder ancienniteit of hun een bijzonderen werkkring te verschaffen.

Ook is thans de detachering van oudere Ind. Luitenants bij het Ned. leger zeer moeielijk, omdat zij toch veelal reeds spoedig voor den kapiteinsrang in aanmerking komen, zoodat hunne detachering de trage promotie van de Eerste-Luitenants van het Ned. leger natuurlijk nog trager zou maken; een gelijke reden belet vrijwel de detachering van Ind. Kapiteins bij het Ned. leger. Daarentegen zijn thans de Ned. Kapiteins in den regel van zulk een leeftijd, dat men er tegen moet opzien hen voor detachering naar Indië in aanmerking te brengen, althans als het voor de eerste maal is, terwijl het ons onbillijk voorkomt een Ned. officier voor de tweede maal naar Indië te detacheren, zoolang een ander, die deze detachering nog niet gehad heeft, er toe genegen is.

Onze wensch dan zou zijn, dat de detachering van Ned.-Ind. officieren bij het Ned. leger worde aangemoedigd vooral door den duur

der detachering belangrijk te verkorten, zoodat zij bij een verlof van twee jaar een tijdlang, waarvoor ons een jaar en zelfs eene zomerperiode reeds voldoende voorkomt, hier te lande dienst kunnen doen en zich eene geschikte bezigheid kunnen verschaffen; desnoods zou hiervoor hun verlof met enkele maanden kunnen worden verlengd.

Omgekeerd moet de detachering van Ned. officieren bij het Ned.-Ind. leger noodwendig langer duren, maar wegens het groot aantal Ind. verlofgangers wordt, als het aantal gedetacheerden naar Indië kleiner blijft dan het aantal Ind. verlofgangers, de Ind. promotie daardoor niet of slechts weinig geschaad.

Wordt aldus de detachering wederzijds bevorderd, dan wordt tevens tegemoet gekomen aan een der wenschen van de voorstanders der fusie.

Een ander voordeel van ons stelsel zou kunnen zijn, dat de overplaatsing door ruiling veel gemakkelijker bewerkstelligd kan worden dan thans. Vele Ned.-Ind. officieren zouden dan, hoewel ongeschikt voor een verder verblijf in de tropen, nog hun militaire loopbaan in Nederland kunnen vervolgen, zoodra slechts een Ned. officier genegen is met hen van nummer te ruilen. Dit nummer mag natuurlijk nimmer lager zijn dan dat van de ranglijst, waarop zij reeds voorkwamen.

Door een en ander wordt evenwel de promotie van het Ned. officierskorps niet verbeterd, maar die promotie kan ook op andere wijze bevorderd worden en zeker in de eerste plaats door eene betere pensioenwet. De oorzaak toch, dat de promotie van het Ned.-Ind. leger sneller gaat dan die van het Ned., is grootendeels gelegen in het feit, dat in Indië na 20 jaar dienst vol pensioen wordt verkregen en in Nederland eerst na 40 jaar. Juist in die cijfers ligt bijna geheel het geheim van het zoo belangrijk verschil in promotie. Ging men er toe over den diensttijd, voor het volle pensioen vereischt, in Nederland op 30 jaar te stellen, met de bepaling dat een Ned.-Ind. dienstjaar geldt voor 1½ Nederlandsch, dan ware eene onbillijkheid goed gemaakt en zouden de Ned. officieren ten opzichte van de regeling hunner pensioenen niet zoo schromelijk achtergesteld zijn bij hunne collega's van het Ned.-Ind. leger en van de marine. Het landsbelang zou hierdoor zeer worden bevorderd, want de vele te oude officieren in het Ned. leger zouden weldra tot de historie behooren.

Resumeerende geven wij dus als onze wenschen te kennen:

- 1°. Eene wet bepale: dat de Ned.-Ind. officieren, tijdelijk in Europa aanwezig, worden gerekend tot het Ned. leger te behooren, zoodat zij, niet invalide zijnde, verplicht zijn bij mobilisatie bij genoemd leger in te treden, waarbij rekening wordt gehouden met de belangen van den dienst in Ned.-Indië.
- 2°. Wettelijk worde bepaald: dat de officieren van beide legers twee ranglijsten volgen, één in Nederland en één in Ned.-Ind., en dat die ranglijsten op hen toepasselijk zijn naar gelang zij zich in Europa of in Ned.-Indië ophouden, waarbij eene doeltreffende

regeling der distinctieven het mogelijk maakt deze ook tegelijkertijd te dragen.

- 3°. Voor gepensioneerde Ned.-Ind. officieren wordt met inachtneming van het bovenbedoelde eene wettelijke regeling gemaakt als voor gepensioneerde Ned. officieren thans bestaat.
- 4°. Een Koninklijk Besluit strekke tot bevordering van de onderlinge detachering van officieren van beide legers.

De korte detachering van Ned.-Ind. verlofgangers bij het Ned. leger worde ingevoerd.

Ten laatste brenge een wet de pensioenen van het Ned. officierskorps in billijker verhouding tot die van het Ned. Ind. officierskorps en van de marine, vooral door wegneming van de onbillijke verhouding der diensttijden, thans als 2 : 1, en vervanging van deze verhouding in 3 : 2.

Hierbij worde nagegaan de mogelijkheid van het aannemen van één pensioenwet voor de beide legers en de marine.

Werden dergelijke maatregelen als hier bedoeld genomen, dan meenen wij dat veel zou tegemoet gekomen worden aan de goede wenschen, die de voorstanders der fusie van de beide officierskorpsen koesteren, terwijl tevens de bezwaren door de tegenstanders genoemd worden vermeden. Aldus worde de eenheid van de beide officierskorpsen bevorderd!

Daar dit in 's lands belang zou zijn, bevelen wij onze denkbeelden, die alleen het heil van het gemeenschappelijk vaderland beoogen, met vertrouwen ter overweging aan.

J. G. K.

Itinéraires.

(Met Plaat 2.)

Geenszins als levensbeschrijving, alleen als *bijdrage tot de krijgsgeschiedenis*, volgen hier eenige aantekeningen uit een *Memorandum* van mijn oom WILLEM CAREL BARON SNOUCKAERT VAN SCHAUBURG, den 4^{en} October 1790 te 's-Gravenhage geboren.

Hij trad in dienst als cadet bij het 2^e Bataillon Artillerie den 17^{en} October 1804, werd 28 Juni 1805 aangesteld tot (2^e) Luitenant bij het 4^e Regiment Infanterie, en den 15^{en} November 1805 overgeplaatst bij het Garde-Grenadiers ¹⁾ van den Raadpensionaris SCHIMMELPENNINCK. Deze korpsen lagen op de genoemde tijdstippen te 's-Gravenhage in garnizoen.

In Juni 1806 bevond hij zich bij de Kompagnieën der Garde, welke te Breda den Koning van Holland zouden opwachten bij HDz. aankomst uit Frankrijk. In de Koninklijke Staatscourant van den 12^{en} Juni 1806 vindt men, dat daags tevoren derwaarts waren afgemarcheerd de Kolonel QUELJSEN, Chef van het Bataillon Garde-Grenadiers, de Majoor WAFELAAR en vier Kompagnieën van dat Bataillon, mitsgaders een Kompagnie van de Dragonders der Garde.

Drie Escadrons Kavallerie uit Breda waren den 10^{en} tevoren vertrokken om den Koning aan de grenzen tegemoet te gaan. Den 18^{en} kwamen Hunne Majesteiten te Breda aan.

Bij Kon. Besl. van den 4^{en} Juli 1806, N°. 44, werd de vroegere Garde van den Raadpensionaris uitgebreid en gevormd tot Garde van den Koning; wat de Infanterie betreft tot 1 Regiment Grenadiers en 1 Regiment Ligte Infanterie (Jagers), ieder van 3 Bataillons.

¹⁾ De Garde van den Raadpensionaris was bij de organisatie van den 11^{en} Juni 1805 gevormd uit de Grenadier-Kompagnieën van het 4e, 6e, 15e 18e en 20e Bataillon Infanterie, benevens uit manschappen van andere korpsen der Armée. Zij bestond uit 8 Kompagnieën Grenadiers, 2 Kompagnieën Ligte Infanterie (later Jagers), 2 Kompagnieën Dragonders, 1 Kompagnie Hussaren, en 1 Kompagnie Artillerie te voet. Bij Staatsbesluit van 28 Juni 1805, N°. 60, werden de Officieren bij deze korpsen ingedeeld.

In datzelfde jaar betrok de Garde het Kamp te Zeist en vertrok van daar den:

19	October	naar Rhenen	6 uren afstand.	
20	"	" Arnhem	5 "	
21	"	" Emmerik	6 "	
22	"	" Wezel	7 "	
25	"	" Dorsten	5 "	
26	"	" Dulmen	7 "	
27	"	" Munster	6 "	
28	"	" Ham	9 "	
29	"	" Lippstadt	10 "	
30	"	" Lichtenau	11 "	(bivak)
31	"	" West-Uffeln	12 "	(bivak)
1	November	" Kassel	4 "	
3	"	" Warburg	8 "	
4	"	" Paderborn	10 "	
5	"	" Paderberg	?	
6	"	" Blomberg	8 ¹ / ₂ "	
7	"	" Aertzen	7 "	(bivak)
12	"	" Lemgo	7 "	
13	"	" Bielefeld	9 "	
14	"	" Wahrendorf	9 "	
15	"	" Munster	6 "	
16	"	" Koesfeld	8 "	
17	"	" Bocholt	9 "	
18	"	" Doesburg	9 "	
19	"	" Arnhem	3 "	
21	"	" Wageningen	3 "	
22	"	" Utrecht	9 "	
23	"	" Alphen	7 "	
24	"	" 's Gravenhage	6 "	

Den 1^{en} April 1807 werd S. overgeplaatst bij het Regiment Jagers der Garde.

Een bezoek van den Koning aan Noordholland was waarschijnlijk oorzaak, dat dit Regiment ook naar genoemd gewest vertrok.

Dinsdag den 21^{en} April 1807 vertrok Z. M. uit 's Gravenhage, onder escorte van een detachement Kurassiers der Garde, over Haarlem, alwaar zich toen reeds de Jagers der Garde bevonden, naar Alkmaar; den volgenden dag langs Bergen, Schoorl, Camperduin, de Hondsbossen-Zeeweringen, Petten, door de Zijp en Schageroog, Groote Keef, Kijkduin en Nieuwediep naar den Helder.

Den 23^{en} April inspecteerde de Koning zoo buiten- als binnengaats de werken van de positie van den Helder; den volgenden dag bezocht hij Texel en vertrok daarna langs den Zijperdijk en Colhorn om te Medemblik te overnachten.

Op dien zelfden dag (den 24^{en}) werd het Regiment Jagers der Garde met de Rijdende Artillerie, die in Haarlem garnizoen hield, verplaatst naar Alkmaar.

Na de marine-etablissemten te Medemblik bezocht te hebben, reisde de Koning den 25^{en} af over de Streek, Enkhuizen en Hoorn naar Edam.

Den volgenden dag, Zondag, woonde de Koning de godsdienstoefening aldaar bij en vertrok 's middags over Purmerend door den Beemster naar Alkmaar, alwaar hij de Garde Jagers aantrof en dezen, benevens de Rijdende Artillerie en de Gewapende burgermacht, den volgenden dag inspecteerde.

Te Beverwijk nam hij een aldaar gekantonneerd Escadron Hussaren in oogenschouw en reisde voorts langs den Slaperdijk, Spaarndam en Halfweg naar Haarlem. Eerst des avonds te half negen uur kwam Zijne Majesteit aldaar aan.

Na het vertrek des Konings uit Alkmaar bleef een aanzienlijk deel der Jagers in deze plaats.

Den 28^{en} April werden onderscheidene inrichtingen te Haarlem door Koning Lodewijk bezocht; te 4 uur reisde Z. M. af, om tegen 7^{1/2} uur te 's Gravenhage aan te komen.

Het voorafgaande moge wellicht verklaren hetgeen het Memorandum opgeeft; nl. dat het Regiment Jagers der Garde niet lang na 1 April 1807 uit den Haag naar Haarlem marcheerde, aldaar eenigen tijd in garnizoen bleef, en vervolgens te Alkmaar kwam; toen weder naar Haarlem terugkeerde, kort daarop te Kraantje-Lek bij Haarlem een kamp betrok en vervolgens dat van Zeist, alwaar het op 2 September 's Konings verjaardag herdacht. Tot in October 1807 bleef onze Luitenant daar.

Bij Decreet van den 7^{en} dier maand onderging de Garde eene vermindering, waardoor S. werd overgeplaatst bij het 6^e Regiment Infanterie; hij vertrok nu met eenige onderofficieren uit het Kamp van Zeist over Gouda, alwaar zij enkele dagen bleven, naar Hellevoetsluis. In November kwamen zij weder te 's Gravenhage in garnizoen.

In het laatst van December 1807 werd hij overgeplaatst bij het 1^e Bataillon van het Regiment in Duitschland. Hij maakte den daarop volgenden veldtocht mede; vertrekkende uit Nijmegen den:

1 Januari	1808 naar Arnhem	3 uren afstand.
2 "	" " Deventer	8 "
3 "	" " Almelo	8 "
4 "	" " Nordhorn	7 "
5 "	" " Lingen	4 "
6 "	" " Haselune	4 "
7 "	" " Löningen	4 "
8 "	" " Kloppenburg	5 "
9 "	" " Oldenburg	6 "
11 "	" " Edewecht	6 " (kantonnem.)
26 "	" " Zwischenau	2 " (kantonnem.)

1 Februari	1808	naar Edewecht	2 uren (kantonnem.)
13 "	"	" Oldenburg	6 "
25 "	"	" Delmenhorst	8 "
26 "	"	" Bremen	3 "
27 "	"	" Seehausen	1 " (kantonnem.)
28 "	"	" Borgfeld	2 " (kantonnem.)
6 Maart	"	" Bremen	3 "
11 "	"	" Ottersberg	7 "
12 "	"	" Rothenburg	5 "
13 "	"	" Tostedt	7 "
14 "	"	" Harburg	6 "
15 "	"	" Hamburg	2 "
17 "	"	" Bergedorf	5 "
18 "	"	" Möln	9 "
19 "	"	" Lubeck	7 "
25 April	"	" Hamburg	15 "
6 Mei	"	" Bergedorf	5 "
10 "	"	" Kolbien	12 "
11 "	"	" Lubeck	6 "
3 Juni	"	" Kolbien	6 "
4 "	"	" Möln	4 "
5 "	"	" Radebeck	4 "
6 "	"	" Bergedorf	5 "
7 "	"	" Altona	5 "
10 Augustus	"	" Elmshorn	8 "
11 "	"	" Itsehoe	6 "
12 "	"	" Rendsburg	12 "
13 "	"	" het Kamp bij Rendsburg	1/2 "
4 September	"	" Hohenwestedt	7 "
5 "	"	" Itsehoe	6 "
6 "	"	" Gluckstadt	4 "
7 "	"	" Stade	5 "
8 "	"	" Hersfeld	4 "
9 "	"	" Kloosterzeven	6 "
10 "	"	" Ottersberg	6 "
11 "	"	" Bremen	6 "
19 "	"	" Struchusen	12 " (kantonnem.)
24 "	"	" Eckwarden	5 " (kantonnem.)
7 October	"	" Wadens	3 " (kantonnem.)
18 November	"	" Struchusen	5 "
19 "	"	" Elsfleth	3 "
20 "	"	" Vegesack	4 "
21 "	"	" Bremen	4 "
13 Maart	1809	" Holland met verlof en	
23 April	"	te Bremen terug.	
28 "	"	naar Verden	9 "

29 April	1809	naar	Nienburg	10 uren	
30 "	"	"	Hannover	10 "	
1 Mei	"	uit	" en	6 "	daarvan
			verwijderd zijnde terug	12 "	
14 "	"	naar	Elze	7 "	
15 "	"	"	Eimbeck	7 "	
16 "	"	"	Göttingen	8 "	
17 "	"	"	Kassel	10 "	
19 "	"	"	Wolfhagen	6 "	
28 Juni	"	"	Hoof	3 "	
12 Juli	"	"	Hof Geismar	7 "	
15 "	"	"	Niederkaufunge	7 "	
16 "	"	"	Frienen	8 "	
17 "	"	"	Wandfried	7 "	
18 "	"	"	Oberdorla	4 "	
19 "	"	"	Grabendonau	4 "	
20 "	"	"	Utstädt	8 "	
26 "	"	"	Schwerborn	1 "	
28 "	"	"	Erfurt	2 "	
29 "	"	"	Grosleben	8 "	
30 "	"	"	Eisleben	10 "	
31 "	"	"	Aschersleben	6 "	
1 Augustus	"	"	Wanzleben	8 "	
2 "	"	"	Wolfenbittel	13 "	
3 "	"	"	Peina	9 "	
4 "	"	"	Celle	8 "	
5 "	"	"	Walsrode	10 "	
6 "	"	"	Bothmer	5 "	
7 "	"	"	Hannover	9 "	
23 "	"	"	Neustadt	5 "	
24 "	"	"	Suhlingen	12 "	
25 "	"	"	Lemförde	12 "	
26 "	"	"	Osnabruk	9 "	
27 "	"	"	Rheina	10 "	
28 "	"	"	Delden	13 "	
29 "	"	"	Nijmegen	23 "	
2 September	"	"	Utrecht	13 "	
3 "	"	"	Amersfoort	4 "	
4 "	"	"	Kamp bij Naarden	6 "	
5 "	"	"	Utrecht	5 "	
7 "	"	"	Gorinchem	7 "	
8 "	"	"	Breda	8 "	
9 "	"	"	Wouw	6 "	
10 "	"	"	Tholen	3 "	
22 "	"	"	Scherpenisse	1 $\frac{1}{2}$ "	
16 October	"	"	Bergen op Zoom	3 "	

15	November	1809	naar Fort Bath	3 uren
18	"	"	Ter Goes	
25	December	"	Amsterdam in Commissie	
30	"	"	in Ter Goes terug	
31	"	"	naar Westkerkerpolder	3 uren
11	Januari	1810	Zierikzee	3 " en dadelijk gedetacheerd
			Brouwershaven	2 "
28	"	"	Renesse	2 " (gedetacheerd)
7	Februari	"	Brouwershaven	2 " (kantonnem.)
9	"	"	Brunesse	5 " (kantonnem.)
17	April	"	Brouwershaven	5 "
18	"	"	Zierikzee	2 "
19	"	"	Tholen	7 "
20	"	"	Willemstad	6 "
21	"	"	Rotterdam	6 "
22	"	"	Leiden	6 ¹ / ₂ "
24	"	"	Katwijk binnen	1 ¹ / ₄ " (kantonnem.)
2	Mei	"	Valkenburg	1 ¹ / ₄ " (kantonnem.)
17	"	"	Katwijk buiten	3 ³ / ₄ " (kantonnem.)
24	"	"	Valkenburg	3 ³ / ₄ " (kantonnem.)
31	"	"	Katwijk buiten	3 ³ / ₄ " (kantonnem.)
7	Juni	"	Valkenburg	3 ³ / ₄ " (kantonnem.)
14	"	"	Katwijk binnen	1 ¹ / ₄ " (kantonnem.)
21	"	"	Katwijk buiten	1 ¹ / ₂ " (kantonnem.)
28	"	"	Valkenburg	3 ³ / ₄ " (kantonnem.)
1	Juli	"	Leiden	1 ¹ / ₄ " (garnizoen).

22 Juli op verzoek eervol ontslagen uit den militairen dienst, na den 25^{en} Augustus 1809 tot 1^e Luitenant bij het Regiment te zijn bevorderd.

S. werd bij Besluit van Z.K.H. den Souvereinen Vorst, dato 25 Januari 1814, aangesteld tot Kapitein bij het 14^e Bataillon Infanterie van Linie. Dit bataillon was in het laatst van 1813 opgericht als Werf-Depot te Kampen en kreeg bij de organisatie van den 9^{en} Januari 1814 het nummer 14.

21 Februari 1814 vertrokken naar Kampen en aldaar in garnizoen. 17 November 1814 werd dit bataillon gesupprimeerd en ingelijfd bij het 6^e Bataillon Infanterie; het marcheerde den:

18	November	naar Nierden	4 uren afstand
19	"	Apeldoorn	4 "
20	"	Arnhem	5 ¹ / ₂ "
22	"	Nijmegen	3 "
23	"	Grave	3 "
24	"	Helmont	7 "
26	"	Hamont	6 "
27	"	Bree	3 "

28 November	naar Zonhoven	5 uren
30 "	" St. Truijen	5 "
1 December	" Hannut	4 "
2 "	" Namen	7 " (garnizoen)
1 April 1815	" Charleroi	7 $\frac{1}{2}$ "
5 "	" Jamioulx	1 $\frac{1}{2}$ " (bivak)
10 "	" Charleroi	1 $\frac{1}{2}$ "
11 "	" Roelx	7 "
12 "	" Nivelles	4 "
13 "	" Roelx	4 "

Bij Aanschrijving van Z.E. den Commissaris-Generaal van Oorlog van den 6^{en} April en naar aanleiding van Zr. Ms. Besluit van dien zelfden dag, Litt CC, werd hij overgeplaatst bij den Generalen Staf van het Leger, onder de orders van den Kolonel VAN DER WIJCK, Adjudant-Generaal van Z. K. H. PRINS FREDERIK, en door genoemden Kolonel den 12^{en} April 1815 benoemd tot Adjoint van den Staf der 1^e Divisie van het Mobiele Leger, hoofdkwartier hebbende te Roelx, waarmede hij den laatsten veldtocht tegen Napoleon medemaakte. Aldaar gebleven tot:

10 Mei	naar Halle	7 uren afstand
11 "	" Oosterzeele	12 " (kantonnem.)
16 Juni	" Enghien	9 "
17 "	" Saintes	3 "
18 "	" Honsock	$\frac{1}{2}$ "
19 "	voor Nivelles	6 " (bivak)
20 "	naar St. Symphorien	7 "
21 "	de grenzen gepasseerd en naar Houdaing	5 " (bivak)

22 Juni naar Jalain 3 uren (bivak) ten einde de garnizoenen van Valenciennes en le Quesnoy te observeeren; den 26^{en} werd le Quesnoy beschoten.

29 Juni bivak en blokkade op den linkeroever van de Schelde voor Valenciennes (3 $\frac{1}{2}$ uren). Valenciennes werd beschoten en dien dag de Kapitein SNOUCKAERT als parlementair gezonden om de stad op te eischen; doch hij werd met luid geschreeuw en scheldwoorden teruggewezen, en bij verdere nadering met een kanonkogel begroet, welke tusschen hem en den trompetter op den straatweg doorging.

Valenciennes werd eenige achtereenvolgende dagen beschoten; genoemde Kapitein werd nog eens als parlementair afgezonden en teruggewezen; doch ditmaal door een officier, die aan den voet van het glacis bij hem was gekomen.

19 Juli werd te Valenciennes de witte vlag geheschen.

21 Juli het beleg opgebroken en het hoofdkwartier der Divisie gevestigd te Raimés; 1 $\frac{1}{2}$ uur (kantonnement).

2 December naar Doornik vertrokken om aldaar eene nieuwe bestemming af te wachten (5 uren).

De opstand in de Zuidelijke Provinciën van het Koninkrijk gaf aanleiding om het bureau der mouvemenen, waarbij SNOUCKAERT sedert 14 Sept. 1819 te Gent werkzaam was gesteld, den 21^{en} September 1830

deze stad te doen verlaten en naar 's Gravenhage te verplaatsen waar het den volgenden dag aankwam.

Het Memorandum maakt verder geen melding van eenige merkwaardige militaire gebeurtenis.

A. C. SNOUCKAERT v. S.

Ranglijst-Statistiek.

Het zich bezighouden met bovenbedoelden arbeid beschouwe men niet uitsluitend als eene min of meer onschuldige liefhebberij voor koolplantende oud-ambtenaren en officieren, of als aanleiding tot mopperig en moppig commentaar — het kan ook wel interessant wezen en leerzaam als steun voor de vergelijkende studie van toestanden nu en vroeger.

Een oude ranglijst in handen te krijgen en door te bladeren wekt soms eigenaardige herinneringen en gedachten op, en ze behoeft niet eens zoo heel oud te wezen om ons nu en dan tot verwonderd-opkijken te dwingen. „Hé! was dat vroeger zóó? Ik had 't heusch vergeten... en 't is nog pas 10, 20 jaar geleden gewijzigd!” En glimlachend bekent men zich zijn eigen teleurstelling over memorie-kracht en houdt zich als troost dan voor, dat een mensch toch verbazend veel aanpassingsvermogen bezit en zich in veranderde toestanden vrij spoedig weet te schikken.

De „Ranglijst” voor 1882 bevatte, zooals men weet, voor de eerste maal het leger volgens de organisatie van 1881, en sedert zijn ingrijpende veranderingen niet daarin aangebracht. Toch doet een vergelijking met de „Ranglijst” 1899 op veel verschil het licht vallen.

In de eerste plaats ziet men, dat de tegenwoordige Minister van Oorlog de vijfde opvolger is van den titularis in 1882, die sedert Augustus '79 aan 't bestuur was. Van dat tijdstip tot Juli 1897, dus gedurende 18 jaar, heeft men vijf ministers elkaar zien aflossen, zoodat hun gemiddelde regeeringstijd iets meer dan 3½ jaar bedraagt. Dit is niet veel, maar 't is toch weer heel veel in vergelijking met de 16 jaren van 1863—'79, toen men aan 't hoofd van ons oorlogsdepartement 13 ministers en 5 tijdelijke bewindslieden staan zag, die dus gemiddeld nog niet eens een vol jaar aanbleven. Onder hen waren er van 1 maand en korter nog. Graaf d'AUBREMÉ, die langer dan 8 jaren aan 't bestuur bleef (van 1818—1826) en daarmee het record nog altijd houdt, is in vergelijking met hen een ministerieele Methusalem.

Evenals nu nog telde de Infanterie in 1882, behalve de bijzondere korpsen, 45 bataljons in 9 regimenten vereenigd. Zij lagen *toen* verspreid over 26 garnizoensplaatsen, *nu* over 27. Er bij kwamen nl. Amersfoort, Venloo en Roermond, terwijl vervallen zijn Grave en Zutfen.

In 1882 had men:

1 garnizoen	met 5 bataljons
1 "	" 4 "
en 4 garnizoenen	" 3 "

tegenover 10 met 1 en 5 met minder dan 1 bataljon.

Nu heeft men:

1 garnizoen	met 5 bataljons
2 garnizoenen	" 4 "
en 2 "	" 3 "

tegenover 15 met 1 en 2 van minder dan 1 bataljon.

Deze cijfers vallen niet ten gunste van 1899 uit. Hadden wij bataljons met een behoorlijke vredessterkte, dan zou het nadeel van al die miniatuur-garnizoenen zoo groot niet zijn. Nu dit helaas 't geval niet is, moet men deze versnippering betreuren en hopen, dat bij eventueele uitbreiding van het leger de regeering zich niet zal laten verteederen door om een garnizoen sobattende gemeentebesturen, doch integendeel de troepen van het veldleger in grootere garnizoenen met goede oefenings-terreinen zullen worden vereenigd.

Leeuwarden, dat in 1882 nog bijna 2 bataljons had, heeft er nu nog een. *Maastricht* zag haar garnizoen van 3 tot 1 bataljon verminderen en ook *Nijmegen* kwam van $2\frac{1}{2}$ op 1 terug, doch werd schadeloos gesteld door de Koloniale-Reserve, evenals *Zutfen*. Daarentegen kreeg 's *Hertogenbosch* slechts een half bataljon minder (doch ook 4 comp. Vestingartillerie). Andere plaatsen rezen op — *Assen* bijv. van 1 comp^{ie}. tot 2 bataljons. *Utrecht* van 2 comp^{ie}en, tot $1\frac{3}{4}$ bataljon en *Arnhem* van $1\frac{1}{2}$ op $2\frac{1}{4}$ bataljon, terwijl *Amersfoort*, dat in 1882 geen Infanterie had, nu 4 bataljons heeft.

Het minst gunstig ligt nu wel het 2de Regiment Infanterie over 5 punten verspreid. In 1882 was het 8^e Regiment zoo versnipperd.

Dankbaar moet evenwel worden erkend, dat wij nu geen garnizoens-plaatsen meer hebben, waar troepen van twee verschillende korpsen van 't zelfde wapen zonder eenige noodzaak bijeen liggen. In 1882 was dit nog het geval te *Nijmegen* (2^e en 5^e Regiment) en *Gorcum* (3^e en 4^e Reg. Vestingartillerie). We hebben nu wel te *Utrecht* het 5e en het 8e bij elkaar, doch dit zijn vestingbataljons en deze behoorden eigenlijk niet eens in het verband der veld-regimenten thuis.

In het tijdsverloop van 1882—'99 zijn de Pantserfortartillerie en de Genietroepen uitgebreid, is de Koloniale-Reserve opgericht, werd de Maré-chaussée met twee divisien vermeerderd en verrees ook de Cadettenschool te *Alkmaar*, terwijl de Hoofdcursus te 's *Hertogenbosch* verdween en de Cursussen te *Haarlem* en *Delft* na een tienjarig bestaan weer van het uitspannel van ons militair onderwijs werden weggevaagd. De K. M. A. en de Hoogere Krijgsschool veranderden hun aantal cursusjaren en het Werfdepôt verloor ééne compagnie.

Ziedaar 't voornaamste wat met de troepen gebeurd is. Bij het personeel is natuurlijk ook zeer veel veranderd, zoowel door den dood als door Kon. besluiten.

In de eerste plaats kende men in 1882 nog geen stelling-commando's doch waren toen alleen de bevelhebbers der Artillerie en Genie aangewezen. Het Militair Huis des Konings telde heel wat meer adjudanten en ordonnans-officiëren dan het tegenwoordige van H. M. de Koningin.

De Generale Staf bestond in 1882 uit: 1 generaal-majoor (chef), 1 kolonel, 6 hoofdofficiëren (waarvan 1 bij den Insp. der Cavalerie) en 11 kapiteins, waarvan 1 adjudant van den minister, 1 bij de Mil. Verkenningen en 3 leeraars a/d Krijgsschool.

Nu heeft men: 1 luit.-generaal (chef), 2 kolonels, waarvan een sous-chef is, 7 hoofdofficiëren en 14 kapiteins, zoodat het dienstvak uitgebreid is met 1 kolonel, 1 hoofdofficier en 3 kapiteins. Daarentegen heeft de Plaatselijke Staf een hoofdofficier minder dan in 1882.

Bij de Kwartiermeesters kende men toen nog geen luit.-kolonels, en de Maréchaussée moest zich nog behelpen met 1 overste, 3 kapiteins, 6 luitenants, terwijl ze nu al 4 hoofd- en 14 verdere officieren heeft.

Bij de Infanterie en de Artillerie is het aantal hoofdofficiëren en kapiteins eenigszins grooter geworden (depôts formatie), terwijl het groote incompleet aan luitenants bij de Artillerie nagenoeg is aangevuld. In 1882 had dit wapen 181 luitenants, nu 260, terwijl er nog ontbreken 32. De Infanterie mankeert nog een 60-tal luitenants, (d. i. precies het aantal, dat een regiment noodig heeft, dus ongeveer $\frac{1}{9}$ van 't geheel), maar men beschikt al over ± 20 reserve-officiëren en bovendien zijn er zeer veel luitenants in Indië gedetacheerd (94).

Rekent men dit, dan springt dadelijk in 't oog hoe ongunstig de bevorderingskansen worden voor de jongere officieren. Het aantal plaatsen in hoogere kringen is niet noemenswaard vermeerderd in vergelijking met het aantal luitenants, dat naar die plaatsen mededingt.

In 1882 was de loop der bevordering bij het wapen der Infanterie wel niet schitterend, maar toch beter dan tegenwoordig. Men werd in 25 à 26 jaar majoor en in 17 jaar kapitein. Nu in resp. 29 en 17 jaar, doch er is een poos geweest van over de 20 jaar luitenantstijd!

Bij de Cavalerie werd men toen in 24 à 25 jaar majoor en in 18 à 19 jaar ritmeester, nu in 26 à 27 jaar hoofdofficier, doch vlugger, in 16 à 17 jaar ritmeester.

Bij de Artillerie vertraagde zich de bevordering tot hoofdofficier eveneens enkele jaren (van 25 à 26 tot 28 à 30 en zelfs 31 jaar!), terwijl die tot kapitein van 16 à 17 op 15 à 16 kwam.

De Genie, welke in 1882 nog een zeer snelle promotie genoot (23 à 24 jaar majoor, 10 à 11 jaar kapitein), is sedert tot de hoogte der andere wapens gestegen en doet er nu resp. 28 en 17 jaar over.

De bevordering tot eerste-luitenant, die in 1882 bij de Artillerie in 3 jaar na de officiers-benoeming volgde, komt nu pas na meer dan 6 jaar. De Cavalerie kende in 1882 zelfs tweede-luitenants met 7 dienst-jaren, in 1888-'91 werd het op eens 3, bijna 2 jaar, nu is 't weer 6 bijna. Ook de Genie kende deze schommelingen; bij de Infanterie bleef het verloop meer gelijkmatig, en wel 4 à 5 soms bijna 6 jaar.

Vanzelf brengen deze cijfers ons op een vergelijking van de leeftijden, en deze leert, dat de hoogste rangen over 't algemeen nu wel in jongere handen zijn dan in 1882 het geval was, doch dat de hoofdofficieren (majoor en luit.-kolonels) ouder zijn geworden. In 1882 had men generaals tusschen 67 en 53 jaar oud, het gemiddelde bedroeg ongeveer 60. Nu zijn ze tusschen 61 en 51 jaar, gemiddeld ongeveer 57 à 58. Ook de kolonels zijn nu jonger, vooral bij de Infanterie, doch de Generale Staf en de Genie gingen achteruit.

Wat de hoofdofficieren aangaat, volgt hier een vergelijkende tabel.

Leeftijden in 1882.

Infanterie	tusschen	59	en	45	gemiddeld	50.
Cavalerie	"	55	"	44	"	50.
Artillerie	"	58	"	44	"	49 ¹ / ₂ .
Genie	"	48	"	43	"	45.
Gen. Staf	"	52	"	45	"	49.

Leeftijden in 1899.

Infanterie	"	57	"	49	"	± 55.
Cavalerie	"	55	"	45	"	50.
Artillerie	"	58	"	46	"	53.
Genie	"	54	"	47	"	± 51.
Gen. Staf	"	56	"	48	"	52.

Hieruit ziet men duidelijk den achteruitgang van den gemiddelden leeftijd. Alleen de Cavalerie kon zich handhaven op dezelfde hoogte, maar de andere wapens verloren resp. 5, 3¹/₂ en 6 jaar, de Generale Staf ook 3 jaar.

Hoe spoedig een jaargang vermindert in getalsterkte kan blijken uit de volgende cijfers: In 1881 werden officier en kwamen dus in de ranglijst van 1882 voor de eerste maal voor: bij de Inf. 33, bij de Cav. 4, bij de Art. 24 en bij de Genie 4 cadetten en sergeanten.

Van dezen vindt men nog in de ranglijst voor '99, bij het Leger hier te lande in actieven dienst: 21 Infanteristen, 3 Cavaleristen, 17 Artilleristen en de 4 Genisten. Onder hen behoorden nog 17 tot de eerste luitenants, nl. 16 der Inf. en 1 van de Genie, terwijl de eerste der Cavaleristen sedert April '96, de eerste der Artilleristen zelfs sedert November '95 de 3de ster op hun kraag droegen.

Van de promotie 1861, die in 1881 het kruis voor 20-jarigen officiersdienst kreeg, waren toen nog (volgens de ranglijst voor 1882) in actieven dienst:

40	officieren	bij	de	Infanterie,
4	"	"	"	Cavalerie,
17	"	"	"	Artillerie,
2	"	"	"	Genie, (waarvan 1 bij den

Generalen Staf).

In de ranglijst voor 1899 vindt men van hen nog: 5 als kolonel der Infanterie, 1 als generaal-majoor en 1 als kolonel der Cavalerie, 1 als

generaal-majoor en 4 als kolonel der Artillerie, 1 als generaal-majoor en 1 als kolonel der Genie (de eerste van den Generalen Staf).

De gelederen zijn dus sterk gedund, vooral bij 't hoofdwapen.

Hoe het in ons tegenwoordig officierspersoneel met de oorlogservaring gesteld is, kan eenigszins worden afgeleid uit de volgende cijfers:

Ridders van de Militaire Willemsorde 4e kl. waren volgens de ranglijst voor 1899: 4 luit.-kolonels, 3 kapiteins en 5 eerste-luit. der Infanterie; 1 kolonel en 1 majoor der Artillerie, benevens 1 majoor en 2 kapiteins der Genie, totaal dus 17, waarvan één tevens begiftigd met de Eeresabel.

Eervol vermeld waren: 2 majoors, 3 kapiteins en 6 eerste-luit. der Infanterie (een der kapiteins 2 maal); 1 eerste-luit. der Cavalerie; 2 luit.-kolonels, 1 majoor en 1 kapitein der Artillerie (de majoor tevens ridder M.W.O.), en 1 luit.-kolonel der Maréchaussée (van de Cavalerie afkomstig). Te zamen dus 17 Eervol-Vermelde officieren.

Eindelijk dragen een Expeditie-kruis: 2 kapiteins van den Generalen Staf; 1 majoor Plaatselijk-Commandant; 1 majoor en 2 kapiteins-Intendanten; 1 majoor en 3 kapiteins-Kwartiermeesters; 2 dirigerende off. van gezondheid der 2e en 1 der 3e klasse, benevens 1 off. v. gez. 1e kl. en 1 paardenarts 2e klasse. Bij de *Infanterie* verder: 3 kolonels, 7 luit.-kolonels, 3 majoors, 48 kapiteins en 26 eerste-luit.; bij de *Cavalerie*: 2 eerste-luitenants; bij de *Artillerie*: 1 kolonel, 2 luit.-kolonels, 1 majoor, 4 kapiteins en 3 eerste-luitenants; bij de *Genie*: 1 majoor, 6 kapiteins en 1 eerste-luit. en bij de *Maréchaussée*: 1 overste en 1 kapitein.

Samen dus 127 officieren (de ridders der M.W.O., enz., zijn hieronder begrepen). Men moet echter in aanmerking nemen, dat van de meer dan 200 luitenants, die gedurende de laatste jaren naar Indië gedetacheerd werden en waarvan weder een groot gedeelte teruggekeerd is, ook menigeen de gevechten in Atjeh in 1896, '97 en '98 en de Pedir-expeditie heeft medegemaakt, doch daarvoor nog geen onderscheidingsteeken ontving. Het aantal officieren met krijgsservaring is dus veel grooter, vermoedelijk ongeveer 200, d.w.z. het negende à tiende deel van 't geheele officierskorps.

Onder de generaals heeft geen enkele in Indië gediend. Wat hun oorspronkelijk wapen betreft zijn er: 5 van de Infanterie, 1 van de Cavalerie, 6 van de Artillerie en 3 van de Genie.

De origine van de Generale Staf-officieren is de volgende: 1 kolonel, 4 luit.-kolonels en 7 kapiteins zijn van de Infanterie; 1 majoor van de Cavalerie; 1 overste en 1 majoor benevens 7 kapiteins van de Artillerie en 1 kolonel van de Genie afkomstig.

Het valt op hoe sterk de „geleerde” wapens vertegenwoordigd zijn, vooral wanneer men in aanmerking neemt, dat het aantal Infanterie-officieren grooter is dan dat van de drie andere wapens te zamen (Infanterie ± 1000, Cavalerie 125, Artillerie 420 en Genie ± 95). De verklaring ligt eenigszins opgesloten in het feit dat de Infanterie en de Cavalerie (doch ook de Genie) zich in verhouding tot haar getalsterkte

zeer weinig op de Krijgsschool deden vertegenwoordigen, terwijl daarentegen de Artillerie dikwijls de opengelaten plaatsen der andere wapens met haar personeel aanvulde, een goed voorbeeld, dat de Infanterie voor 't eerst in 1898 navolgde.

Hiermede eindigen we onze beschouwingen, hopende op enkele belangrijke punten de aandacht te hebben gevestigd. De stof is echter nog lang niet uitgeput.

W. B.

De goedendag.

Aan de hand van een hoogst belangrijk opstel van den Heer DE RAADT, naar aanleiding eener brochure van den Adjunct-Archivaris van Brussel, den Heer VAN MALDERGHEM, getiteld *la Vérité sur le „GOEDENDAG”*, ontleenen we omtrent dit wapentuig der oude Vlamingen eenige bijzonderheden, welke niet alleen een eigenaardig licht werpen op de midden-eeuwsche toestanden, maar ook een brokje Vlaamsche geschiedenis bevatten.

Slaat men op het woord *Goedendag* het bekende woordenboek van MANHAVE op, dan wordt dit woord verklaard in de editie van 1884, als „een wapen dat oudtijds de Vlamingen vooral goed wisten te hanteeren. Het waren knodsen of knuppels aan het dikke einde wel voorzien van ijzeren prikkels. Ze werden ook kolven geheeten, waarom de lieden van den minderen stand, de dorpers, die er zich vooral mee wapenden, ook wel kolfkerels geheeten werden. Ook droegen naar dezen kolf de vroegere gerechtsdienaars, de kolfdragers, hun naam. Men wil, dat het wapen zijn naam droeg naar het *Goeden dag!*, dat de Vlaming, onder het toeslaan, zijn vijand spottend toeriep. In den sporenslag bij Kortrijk (1302) hebben de goedendags wonderen gedaan”.

De Heeren VAN MALDERGHEM en DE RAADT leeren heel wat anders, zij het ook, dat de definitie te moeilijker valt, waar bijna juist zes eeuwen zijn heengegaan, toen het wapentuig voor het eerst, in 1297, in den veldtocht van dat jaar werd gebruikt en onder zijn bekenden naam voorkwam.

GUILLAUME GUIART, een algemeen gezaghebbend schrijver op krijgskundig gebied uit dien tijd, die den *goedendag* heeft zien werken, beschrijft in een 20-tal regels, oud Fransch, den goedendag, waaruit al dadelijk blijkt, dat dit wapentuig niet is een zeer lange stok, met een punt aan het einde, noch een eenvoudige piek, noch een soort van hellebaard, en evenmin een van punten voorziene knods.

Ongeveer het jaar 1846 kwam FELIX DE VIGNE te Gent, naar aanleiding van ontdekte fresco-schilderingen, met de meening voor den dag, dat de goedendag een knods was van ongeveer manslengte met banden van ijzer, en aan het bovineinde voorzien van een sterke, zeer spitse punt van hetzelfde metaal.

Het voorwerp, dat hij beschrijft, is echter de puntlans met beslagring (*plançon à picot*) en stemt in 't geheel niet overeen met den goedendag van GUIART.

Toch werd DE VIGNE's bewering aangenomen, en bleef haar gezag behouden tot den huidige tijd. Zelfs vindt men op de basreliefs van het in 1887 te Brugge opgerichte monument ter eere van BREYDEL en DE CONINC den goedendag afgebeeld als een puntlans, en in den officiëlen Catalogus van het Kon. Museum van wapens en wapenrustingen te Brussel wordt die meening niet alleen gehandhaafd, maar zelfs bevestigd.

Te meer is deze dwaling bevreedend, wijl de kroniekschrijver leert, dat de puntlans en goedendag twee verschillende wapens waren.

Dat MANHAVE in zijn woordenboek gedwaald heeft, is te meer bevreedend, wijl HUYDECOPER in zijn aantekeningen op de rijmkronijk van MELIS STROKE de theorie, als zou de goedendag een van punten voorziene knods zijn, reeds met kracht heeft bestreden; een piek is hij evenmin, en nu ontleent de Heer VAN MALDERGHEM de legende van de hellebaard, waarmede de goedendag verward wordt, waarna hij tot de slotsom komt, dat het ijzer van den goedendag aan „*grans bastons pesans*” vastgehecht, aan den eenen kant dik was om mede te slaan, en aan den anderen kant geslepen om te snijden, terwijl het wapentuig een spitse punt had om mede te steken, zoodat het ten slotte niet anders was dan een kouter.

Heel natuurlijk. De goedendag was het wapen der arme lieden. Nu weet men welk belangrijk deel het landvolk aan de bloedige veldslagen heeft genomen. Zij moesten zich op eigen kosten wapenen, en wat is nu begrijpelijker, dan dat zij zich zooveel mogelijk van de gereedschappen van hun handwerk bedienden om huis en haard te verdedigen.

Hebben niet alle andere landbouwgereedschappen als de zeis, het snoeimes, de hooivork, de hak, de dorschvlegel, de bijl, welke door de ridderschap werden overgenomen en verbeterd, — hebben zij niet alle als wapen gediend bij boerenopstanden. En zou dan het kouter, dat verschrikkelijke mes, ook niet als zoodanig gebruikt zijn door de ten krijg trekkende boeren?

De goedendag is dus het kouter, en nu toont de Heer DE RAADT verder aan uit de heraldiek, dat de uitspraak van den Heer VAN MALDERGHEM volkomen juist is.

Om kracht aan zijn betoog te geven heeft de Heer DE RAADT, in navolging van toelichtende afbeeldingen in het geschrift van den Heer VAN MALDERGHEM, tal van zegels gereproduceerd, waarin het kouter of de goedendag voorkomt, en ook van die, waarop het kouter als helmteeken wordt gevonden. Zelfs vindt men voor het laatste voorbeelden te over, en nu zou het voorkomen van het kouter als sieraad der ridderhelmen vreemd kunnen schijnen; als men er slechts een deel van een gewoon landbouwwerktuig in zien wil, maar het laat zich zeer goed verklaren, wanneer men er het ijzer van den geduchten goedendag in herkent.

Er moet nu nog alleen bewezen worden, dat ook de ridders het kouter = den goedendag als wapen gebruikten. De bekende rijmbijbel van VAN MAERLANT geeft dit bewijs reeds.

Waar hij het verslaan van tal van Filistijnen door den rechter SAMGAR verhaalt, noemt hij diens wapentuig een kouter, als wilde hij zich daardoor bij zijn Vlaamsche landgenooten begrijpelijk maken, want het bijbelverhaal spreekt van een drijfstock van den ossenhoeder. In een hs. van het einde der 13^e eeuw vindt men dan ook eene afbeelding van deze gebeurtenis, waarbij de rechter SAMGAR met het kouter is gewapend.

Maar er is meer, want JEAN D'OUTREMENSE, een Waalsch kroniekschrijver, vertelt, dat SIRE DE RODE in den slag bij Pevelenberg (1304) den Koning van Frankrijk zocht te treffen met een: „Gudendaxhe qu'ilh tranchoit tou le fier”.

Een en ander is een bewijs te meer, welk een hulpbron de studie der heraldiek is voor het toelichten van geschiedkundige en oudheidkundige vraagstukken.

R.

Voor onze Kolonialen.

Reeds vroeger verzocht ondergeteekende met veel succes om lectuur voor de soldaten op *Atjeh*.

Pakketten, ja kisten vol boeken, couranten en tijdschriften bewezen toen duidelijk, dat de Nederlander den Indischen Militair een goed hart toedraagt.

Ik kan verzekeren, dat de fuseliers er zeer dankbaar voor waren.

Gelukkig zijn de tijden voorbij, toen een soldaat in 't algemeen en de Koloniaal in het bijzonder weinig in tel was, ja zelfs geminacht werd.

Het gehalte onzer Indische vrijwilligers wordt trouwens met den dag beter.

Zeker men vindt er natuurlijk slechte sujetten onder, doch die worden door een ijzeren dicipline allicht beter in toom gehouden dan hun soortgenooten in de burgermaatschappij.

De overgrootste meerderheid bestaat uit flinke degelijke kerels, mannen van stavast, die nu ja, over 't algemeen, evenals 't gros van ons volk, op zijn tijd wel een borrel driuken, maar er geen misbruik van maken, zich steeds fatsoenlijk gedragen en de uniform, dat eerekleed der Natie, hoog houden.

Hoevelen teekenden niet, die met het handgeld eene oude moeder hielpen?

Van de handgelden in 1898 uitbetaald, werd een bedrag van f17.967 aan familiën en f3680 aan crediteuren buiten Harderwijk afgezonden.

Onder de naar Indië vertrekkenden waren er velen, die van hun premie nog beduidende sommen hadden overgehouden; deze gelden, tot een bedrag van f9435, werden door de detachementscommandanten medegenomen en bij aankomst in Indië aan de rechthebbenden uitbetaald.

Hoevelen ook werden niet door lust tot een avontuurlijk leven vol afwisseling in onze gelederen gebracht?

Het zijn er maar weinigen nog, die na een mislukt, verwoest verleden hun toevlucht tot Harderwijk nemen. De papieren moeten in orde wezen.

En mochten er dan jeugdige knapen zijn, die kort voor de groote reis de bloemetjes nog eens buiten zetten, dan mag men dit den Koloniaal hier niet verwijten, evenmin als men een achtenswaardig notabele voor de voeten werpt, dat hij in zijn studententijd wel eens in de goot lag.

Ook hier: *il faut que jeunesse passe!*

Neen om den Indischen fuselier goed te leeren kennen en waardeeren, moet men eigenlijk met hem te velde zijn en samen vermoeienissen, ontberingen en gevaren deelen, om dan 's avonds aan het bivakvuur

op wacht een boom met hem op te zetten over zijn verleden, zijn dorp of stad, zijn ouders en vrienden.

Dan pas vooral ziet men in hem een ruwe schors met blanke pit!

En nu mij dit alles van het hart is, waag ik het nogmaals bij U aan te kloppen.

De zaak is namelijk deze:

Te *Breda* (adres de Eerste-Luitenant FEBER Nieuwstraat) wordt een Soldatenkrant uitgegeven, die wekelijks verschijnt en zeer onderhoudend geschreven, een even aangename als nuttige lectuur voor onze militairen levert.

De fuseliers hier ten minste zijn er fel op.

In Nederland nu, is dat weekblad al zeer goedkoop.

Het jaarlijksche abonnement van 1 October tot 1 October franco per post thuis kost slechts de bagatel van één gulden.

De militairen kunnen de courant voor één cent in hunne cantines koopen.

Het is voor een weekblad bijna te geef, doch de Redactie, uit officieren bestaande, doet alles voor niets, waardoor het bovendien nog mogelijk wordt nuttige prijsvragen uit te schrijven.

Hier voor Indië is de abonnementsprijs echter het dubbele.

Nu is twee gulden, in eens vooruit te betalen, een heele som, ten minste, wanneer men fuselier bij het Indische Leger is.

Bovendien zijn de veelvuldige overplaatsingen in dat Leger geen aanbeveling voor het nemen van een abonnement.

De courant komt daardoor dikwijls laat en ongeregeld, soms niet en dikwijls beschadigd in handen van den fuselier-abonné.

Wel hebben de meeste cantines zich op één of meer exemplaren geabonneerd, doch ieder begrijpt, dat in de groote garnizoenen slechts weinigen er de courant kunnen lezen.

Vele mindere militairen op Atjeh en hier hebben mij dan ook gevraagd, of 't niet mogelijk zou zijn, dat de Soldatenkrant door geheel Indië verspreid werd.

Ik heb hun beloofd het te zullen probeeren.

Nu is mijn verzoek dit:

Ieder Nederlander, die het goed missen kan en wat voor de mannen in Indië voelt, en dat zijn er velen, neme een abonnement op de Soldatenkrant. — Na lezing, iets wat ik warm aanbeveel, zende men dan wekelijks zijn blad per zeepost naar een vast onderdeel van het Indische Leger.

Opdat zooveel mogelijk geheel Indië er van profiteere, volge men daarbij 't systeem, dat de abonnés van een bepaalde stad of provincie allen naar één zelfde korps adresseeren.

Ik geef daarbij in overweging, dat bewoners van onderstaande gemeenten of provinciën 't blad zenden naar een troepengedeelte, achter hun gemeente vermeld.

(Locale en Provinciale bladen worden beleefd verzocht uit de onderstaande adressen, alleen die op te nemen, welke voor de gemeente of provincie bedoeld zijn).

Amsterdam	Europeanen	3 ^{de}	Bataljon	<i>Atjeh.</i>
	of	"	12 "	" "
		"	14 "	" "
				(Ieder kieze dus voor zich een bepaald Bataljon uit, waaraan hij geregeld blijft zenden.)
Haarlem	Europeanen	6 ^{de}	Bataljon	<i>Magelang.</i>

OM DE JANTJES NIET TE VERGETEN :

Nieuwediep en den Helder	Eur. bemanning	Wachtschip	te	<i>Tandjong Priok.</i>
	of	"	"	<i>Soerabaia.</i>
Hoorn	Hr. Ms.	Flottieljevaartuig		<i>Bali.</i>
	of	"	"	<i>Java.</i>
Enkhuizen	"	"	"	<i>Batavia.</i>
	of	"	"	<i>Madura.</i>
Leiden	"	"	"	<i>Nias.</i>
	of	"	"	<i>Edi.</i>
	of	"	"	<i>Mataram.</i>
Hellevoetsluis	"	"	"	<i>Lombok.</i>
	of	"	"	<i>Sumbawa.</i>
Brielle	"	"	"	<i>Borneo.</i>
Vlissingen	"	"	"	<i>Macassar.</i>
	of	"	"	<i>Serdang.</i>
	of	"	"	<i>Flores.</i>
	of	"	Spartorpedoboot	<i>Cerberus.</i>
	of	"	Opnemingsvaartuig	<i>Banda.</i>
	of	"	"	<i>Melvill v. Carnbee.</i>
	of	"	"	<i>Blommendal.</i>
Rotterdam	"	Pantserdekschip		<i>Sumatra.</i>
	of	"	Pantserschip	<i>Prins Hendrikd.</i>
				<i>Nederlanden.</i>
	of	"	Fregatten	<i>Atjeh, de Ruijter</i>
				<i>en Emma der Nederlanden.</i>
	of	"	Pantserdekschepen	<i>Holland, Friesland en Piet Hein.</i>
Van alle andere gemeenten in Noord-Holland	zieken en gewonden	Militair Hospitaal	te	<i>Kota Radja Atjeh.</i>
's Gravenhage	zieken en gewonden	Militair Hospitaal	te	<i>Fort de Cock.</i>
Delft en Leiden	Europeanen	1 ^{ste}	Bataljon	" <i>Soerakarta.</i>
Gouda en Dordrecht	"	2 ^e	"	" <i>Magelang.</i>
Schiedam en Gorinchem	"	3 ^e	"	" <i>Atjeh.</i>
Van alle andere gemeenten in Zuid-Holland	zieken	Militair Hospitaal	"	<i>Wettedreden.</i>
Middelburg	Europeanen	4 ^{de}	Bataljon	" <i>Djakakarta.</i>
Goes	"	7 ^{de}	"	" <i>Atjeh.</i>

Van alle andere gemeenten in			
Zeeland	zieken Militair Hospitaal	"	<i>Tjimahi.</i>
's Hertogenbosch	Europeanen 5 ^{de} Bataljon	"	<i>Semarang.</i>
Tilburg	" 7 ^{de} "	"	<i>Atjeh.</i>
Breda	" 9 ^{de} "	"	<i>Tjimahi.</i>
	of " 15 ^{de} "	"	<i>Meester Cornelis.</i>
	" 11 ^{de} "	"	
Geertruidenberg en Oosterhout	" 12 ^{de} "	"	<i>Atjeh.</i>
Bergen op Zoom	" 18 ^{de} "	"	<i>Buitenzorg.</i>
Van alle andere gemeenten in			
Noord-Brabant	zieken Militair Hospitaal	"	<i>Magelang.</i>
Maastricht	Europeanen 13 ^e Bataljon		<i>Soerabaia.</i>
Roermond en Venloo	Europeanen 8 ^e Bataljon		<i>Willem I.</i>
Van alle overige plaatsen			
in Limburg	zieken Militair Hospitaal		<i>Buitenzorg.</i>
Arnhem	Europeanen 10 ^e Bataljon		<i>Wettevreden.</i>
Nijmegen	Europeanen (Koloniale Reserve) 2 ^e Reserve Bataljon		<i>Wettevreden.</i>
Zutphen	Europeanen (Koloniale Reserve) 1 ^e Reserve Bataljon		<i>Malang.</i>
Apeldoorn	Europeanen te <i>Segli</i> (post).		
Tiel	Europeanen te <i>Edi</i> (post).		
Wageningen	Europeanen te <i>Kroeng Raja</i> (post).		
Doetichem	Europeanen te <i>Poeloeh Weh</i> (post).		
Harderwijk	Europeanen te <i>Melaboeh</i> (post).		
Hees	Europeanen te <i>Telok Semawé.</i>		
Van alle overige plaatsen naar een der posten op Atjeh als:			
in Gelderland	<i>Poeloe Bras, Poeloe Raja, Loknja, Ketapang Doewa, Indrapoeri, Lambaroe, Daja en Kota Pohama.</i>		
Utrecht	Europeanen Korps Genietroepen te <i>Magelang.</i>		
Amersfoort	Europeanen 7 ^{de} Bataljon te <i>Magelang.</i>		
Nieuwersluis	}		
Vinkeveen			
Loenen			
Breukelen			
Oud en Nieuw Loosdrecht			
Zeist	}		
Driebergen			
Van alle andere plaatsen in de			
provincie Utrecht	Militair Huis van Detentie te <i>Tjimahi.</i>		
Zwolle	Europeanen der Artillerie te <i>Batavia.</i>		
Deventer	Europeanen der Cavalerie te <i>Salatiga.</i>		
Twente	Europeanen der Cavalerie te <i>Batavia</i> of te <i>Soerabaia</i> of te <i>Makasser.</i>		

AAN
DEN HEER HOOFDREDACTEUR VAN
„De Militaire Spectator”.

Eenvoud!

(Met schetsen in den tekst.)

Geachte Hoofdredacteur!

Ik kom U eene kleine plaatsruimte vragen in Uw veelgelezen tijdschrift voor eene m. i. belangrijke kwestie, die reeds tal van pennen in beweging heeft gebracht, doch nog steeds op eene goede oplossing wacht, nl.: De vereenvoudiging van het Derde Hoofdstuk van onze Recrutenschool „*Het Tirailleeren*”.

De recruteninstructie is thans bij de meeste compagnieën infanterie zoo ver gevorderd, dat het onderwijs in het werktuigelijk tirailleeren in vollen gang is, en vele collega's zullen het met mij eens zijn, dat het reglement op dit gebied bijzonder woordenrijk is en niet zóó eenvoudig, als het, voor de omstandigheden waarin het geleerde practisch wordt toegepast, wel wenschelijk is.

Eenvoud toch in alle handelingen op het gevechtveld wordt door alle groote mannen op tactisch en strategisch gebied warm aanbevolen en wanneer we de reeks van commando's hooren, welke noodig is om bijv. eene sectie infanterie uit de gesloten orde in de verspreide te doen overgaan, vragen we ons dadelijk af: zou dat niet eenvoudiger kunnen geschieden, zou men niet met minder commando's kunnen volstaan, zou de wijze van uitvoering niet minder kunstig kunnen zijn, nl. zóó dat de man er niet bij behoeft te denken, dat alles, als het ware zich zelf wijst?

Ik stel me voor in de volgende regelen een lans te breken voor een eenvoudiger manier van het „*verspreiden*” en „*verzamelen*” eener *sectie infanterie* zoowel „*in front*” als „*uit de flank*” staande, en onmiddellijk hiermede samenhangende het „*verspreiden*” en „*verzamelen*” van „*groepen in front*” en „*uit de flank*”.

Ik hoop dat de denkbeelden hierin nedergelegd weerklank mogen vinden en, waar zij wellicht reeds door anderen zijn uitgesproken bij de voorstellen tot reglementswijziging, aanleiding mogen geven tot vereenvoudiging van een voorschrift, dat als „eerste en hoogste deugd” moet bezitten „Eenvoud”!

DE INDEELING DER SECTIE IN GROEPEN.

De sectie wordt verdeeld in vier, of, bij geringe sterkte, in twee groepen elk 8 tot 14 man sterk, doch niet op de wijze als thans geschiedt.

Bij de indeeling in 4 groepen is:

De 1^e gr., de rechterhelft van het voorste gelid, Comm^{dt.} R.G. voorste gel.
 De 2^e gr., de linkerhelft van het voorste gelid, „ L.G. voorste gel.
 De 3^e gr., de rechterhelft van het achterste gelid, „ R.G. achterste gel.
 De 4^e gr., de linkerhelft van het achterste gelid, „ L.G. achterste gel.

Bij de indeeling in 2 groepen:

De 1^e groep, het geheele voorste gelid, Comm^{dt.} R.G. voorste gelid.
 De 2^e groep, het geheele achterste gelid, „ L.G. voorste gelid.

Deze groepenindeeling heeft twee voordeelen en wel dat de manschappen beter weten tot welke groep zij behooren, en dat elke G.C^{dt.} zich op den vleugel zijner groep bevindt, zoodat hij zich beter bekend kan maken en kleine aanwijzingen kan doen zonder van zijn plaats te gaan.

We gaan nu over tot de bewegingen van *oplossen* en *verspreiden* eener sectie, welke in „*front stilstaat*”.

1. HET OPlossen DER SECTIE IN GROEPEN. ¹

Comm^{do.} van den S.Ct.:

Op de 1^e groep op () pas oplossen!

Uitvoering: De 1^e groep blijft staan.

De G.C^{t.} n°. 2, „*Links om, voorwaarts looppas!*

(en op den bevolen afstand gekomen)

Groep halt, rechts front!

De G.C^{ten} n°. 3 en n°. 4 commandeeren resp. ^{Rechts} _{Links} *om, voorwaarts looppas!* stellen zich aan het hoofd hunner groepen en geleiden deze op den bevolen afstand van de 1^e en 2^e groep en commandeeren daarna:

Groep halt, ^{links} _{rechts} front! Zie fig. 1.

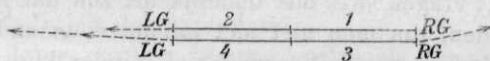

Fig. 1.

Door de oplossing is de volgorde van den rechtervleugel af 3, 1, 2, 4, of eenvoudigheidshalve rechter-, 2^e, 3^e en linkergroep, zooals thans ook gebruikelijk is.

Werd op de 2^e groep *opgelost*, dan ging de 1^e *rechts*, zoo ook de 3^e *rechts* van de 1^e en de 4^e *links* van de 2^e, dus juist als daareven werd beschreven.

Is het door de gesteldheid van het terrein onmogelijk naar 2 zijden op te lossen, zoo luidt het commando van den S.Ct.

^{rechts} _{links} *op () pas oplossen!*

De groep 2 blijft staan, de overige groepen komen er ^{rechts} _{links} op den

bevolen afstand van, dus bij het rechts oplossen wordt de volgorde van den rechtervleugel: 3, 4, 1, 2, en bij links: 1, 2, 3, 4; deze gevallen zullen zich echter zeer zelden voordoen en wijzen zich vanzelf.

De groepen staan nu op één gelid in front, de opstelling is dus breeder, doch minder diep, het oplossen geschiedt vlugger dan thans, de looppas wordt door een enkel gelid gemakkelijker uitgevoerd (thans geschiedt de flankmarsch met een snelheid van 120 pas per minuut), de GC^t. geleidt zijn groep volkomen.

2. HET VERSPREIDEN DER OPGELOSTE GROEPEN.

Comm^{do}. van den S.Ct.

Op () pas ^{rechts}/_{links} verspreiden!

De G.C.ten.

Op () pas ^{rechts}/_{links} verspreiden.

De manschappen begeven zich in den looppas rechts (links) uit de flank tot zij den bevolen afstand van den linker- of rechtervleugelman der groep hebben verkregen en de verspreide linie is gevormd.

Het verspreiden, zooals het reglement voorschrijft, is ongetwijfeld ingewikkelder, de man moet steeds links van zijn voorman komen en dit geeft aanleiding tot dringen en noodelooze drukte.

3. HET ONMIDDELIJK VERSPREIDEN EENER SECTIE.

(zonder deze vooraf in groepen op te lossen). Zie fig. 2.

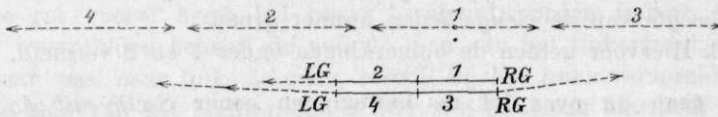

Fig. 2.

Comm^{do}. van den S.Ct.

Op () pas verspreiden!

De G.Ct. n°. 1 commandeert:

Op () pas rechts verspreiden!

De G.Ct. n°. 2:

Op () pas links verspreiden!

De manschappen dier groepen nemen in den looppas den bevolen afstand naar de zijde van den linker- of rechtervleugelman.

De G.Ct. n°. 3:

Rechts uit de flank, looppas. () pas afstand nemen!

De G.Ct. n°. 4.

Links uit de flank looppas. () pas afstand nemen!

Genoemde G.C.ten plaatsen zich aan het hoofd hunner groepen en geleiden deze uitwaarts van de inmiddels verspreide 1^e en 2^e groep, zoodanig dat er 3 pas afstand tusschen de vleugels der groepen is.

Zij commandeeren daarna

„Halt”.

De manschappen, die gedurende den flankmarsch onderling den bevolen afstand hebben genomen, houden halt en maken zonder comm^{do}. af te wachten front naar de zijde van den vijand.

Het aannemen der verspreide orde onmiddellijk uit het gesloten sectieverband zal van zeer veel nut kunnen zijn bij het verlengen of versterken eener tirailleurlinie met een geheele sectie tegelijk, te meer daar het dikwijls voorkomt, dat de noodige tijd en ruimte ontbreken tot het oplossen in en het daarna verspreiden dier groepen.

Het geschiedt op deze wijze zeer vlug en veel sneller dan thans het geval is, ook zal m.i. vooral bij het aanvallend gevecht reeds zeer spoedig worden overgegaan tot het werpen van geheele secties in de tirailleurlinie, een snelle wijze van verspreiden is dus wel gewenscht.

In den Marsch.

De bewegingen worden in den marsch bijna geheel uitgevoerd als onder 1 tot en met 3 is beschreven. De G.Cten zijn verantwoordelijk voor het behoorlijk geleiden hunner groepen.

Ad 1. De groepen worden op den bevolen afstand gebracht, en brengen gedurende den looppas den *linker- of rechterschouder* een weinig voor, wanneer zij hare plaats hebben bereikt, wordt *links of rechts uit de flank* gemaakt en de *gewone pas* hernomen.

Ad 2. Het *verspreiden* geschiedt op *dezelfde* wijze, de manschappen brengen den *linker- of rechterschouder* voor en komen op deze wijze met den *looppas* op den *vereischten afstand* en *terzelfder hoogte* van de *vleugellieden* hunner groep.

Ad 3. Hiervoor gelden de opmerkingen onder 1 en 2 vermeld.

We gaan nu over tot de bewegingen eener *Sectie uit de flank stilstaande en marcheerende*.

Stilstaande.

1. HET IN GROEPEN OPlossen EENER UIT DE FLANK STAANDE SECTIE.

Dit geschiedt op nagenoeg *dezelfde* wijze als het reglement thans voorschrijft.

De *S.Ct.* commandeert:

Op de 1^e groep op () pas oplossen! Zie fig. 3.

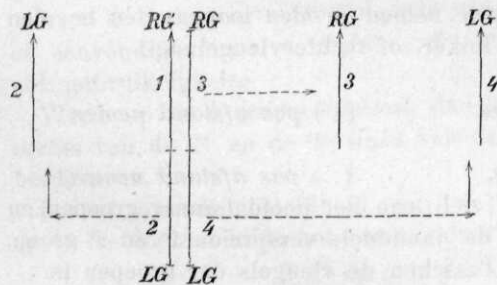

Fig. 3.

links uit de flank looppas!

Groep n°. 1 blijft staan.

De G.Ct. n°. 2:

links uit de flank looppas!
en wanneer hij den bevolen afstand heeft verkregen

rechts uit de flank!
tot het hoofd *terzelfder* hoogte van het hoofd der 1^e groep gekomen is.

De G.Cten n°. 3 en n°. 4:

de *G.Ct. n°. 3* commandeert, wanneer zijn groep op den gewenschten afstand is: *Halt!* (de manschappen maken zonder comm^{do}. links om)

de *G.Ct. n°. 4* commandeert, wanneer zijn groep op den bevolen afstand der 3^e groep is gekomen,

Links uit de flank!

en wanneer het hoofd in de richting der overige groepen is gekomen

Halt!

De beweging zou ook op groep n° 3 kunnen geschieden, in dat geval maakt groep 4 rechts — de groepen 1 en 2 links uit de flank. —

De groepen staan dus nu op een gelid uit de flank, een wel is waar dieper doch veel smaller doel dan bij de twee-gelederen opstelling.

2. HET VERSPREIDEN VAN DE GROEPEN DER OPGELOSTE SECTIE.

De *S.Ct.*:

Op () pas ^{links} _{rechts} verspreiden!

De *G.Ct.en*:

Op () pas ^{links} _{rechts} verspreiden!

De manschappen marcheeren in den looppas naar de bevolen zijde op, nemen gedurende den opmarsch onderling de bevolen tusschenruimte, opgemarkeerd zijnde, houden zij halt en de linie is op eenvoudige wijze gevormd.

Wij merken hierbij op, dat het verspreiden van groepen uit de flank, zooals het thans geschiedt, voor vele manschappen een *puzzle* is; het voorste rot vooral heeft het zwaar te verantwoorden, immers bij het rechts verspreiden behoeft de voorste man van het linkergelid slechts een paar pas naar links te gaan, terwijl bij het links verspreiden, de voorste man van het rechtergelid achter zijn buurman om moet loopen ten einde op den voorgeschreven afstand links van dezen te kunnen komen; waarlijk een ingewikkelde zaak voor onze eenvoudige miliciens, een aanleiding tot het maken van veel fouten en tot dringen in het gelid, terwijl stilte toch zoo ernstig geboden is.

3. HET ONMIDDELIJK VERSPREIDEN EENER UIT DE FLANK STAANDE SECTIE.

Comman^{do}. van den *S.Ct.*

Zie fig. 4.

Op () pas rechts en links verspreiden!

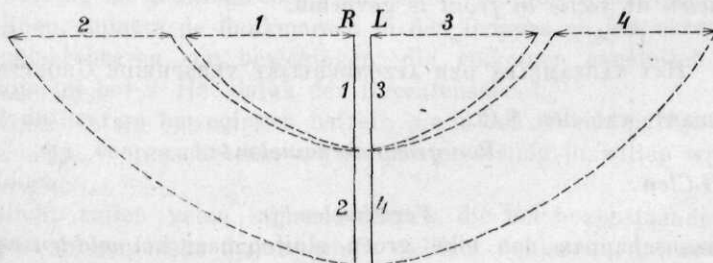

Fig. 4.

De *G.Cten* no. 3 en no. 4 (deze groepen vormen het *rechtergelid*):

Op () pas rechts verspreiden!

De *G.Cten* no. 1 en no. 2 (dus het *linkergelid*):

Op () pas links verspreiden!

Beide gelederen marcheeren in den looppas op, de manschappen nemen gedurende den opmarsch onderling de bevolen tusschenruimte naar den linker- of rechtervleugel en houden, na opgemarcheerd te zijn, *halt*.

Deze beweging kost, na eenige oefening, nagenoeg geen tijd en vormt op eene eenvoudige wijze onmiddellijk eene verspreide linie.

Ons reglement geeft geene wijze aan om de geheele sectie in ééns te laten verspreiden, en toch zal dit in de practijk wel voorkomen en dus moeten gebeuren, we denken aan eene troepenafdeeling bijv. eene sectie welke, na een defilé te zijn doorgetrokken, onmiddellijk wil deployeeren, hoeveel kostbaren tijd en kostbare offers zal in zulk 'n geval het oplossen in groepen en daarna het verspreiden dier groepen niet vragen; terwijl het, zooals boven is aangegeven, vlugger kan geschieden.

In den Marsch.

De bewegingen eener uit de flank staande sectie, onder 1, 2 en 3 omschreven, geschieden in den marsch op nagenoeg dezelfde wijze.

Ad 1. De groepen 2, 3 en 4 maken *niet* de *beweging uit de flank*, doch in *schuinsche richting*.

G.Ct. no. 2:

Schuins links looppas!

De *G.Cten* no. 3 en no. 4:

Schuins rechts looppas!

Zij komen op deze wijze op den bevolen afstand en terzelfder hoogte van groep n°. 1, daarna wordt voorwaarts gemarcheerd en de gewone pas hernomen.

Ad. 2. Deze beweging blijft geheel dezelfde; wanneer de manschappen opgemarcheerd zijn, nemen zij de gewone pas wederom aan.

Ad. 3. Zie de opmerking ad. 2.

Er blijft nu nog over het „*verzamelen*” te behandelen, dit geschiedt zoowel *stilstaande* als *in den marsch* steeds *in front*, zoodat dus *na* het *verzamelen* de *sectie in front* is gevormd.

1. HET VERZAMELEN DER AFZONDERLIJKE VERSPREIDE GROEPEN.

Commando van den *S.Ct.*:

Per groep verzamelen!

De *G.Cten*:

Verzamelen!

De manschappen van elke groep sluiten naar het *midden* aan, dit geschiedt in den gewonen pas.

2. EEN VERSPREIDE SECTIE ONMIDDELIJK TE VERZAMELEN,
zonder dat vooraf per groep verzameld wordt.

De *S.Ct.* begeeft zich voor een der *middengroepen*, bijv. de 2^e groep, en commandeert:

Verzamelen!

De *G.Ct. n°. 2:*

Verzamelen!

de manschappen dier groep sluiten naar het midden aan.

De *G.Ct. der rechter- of 1^e groep:*

Links uit de flank looppas — verzamelen!

De *G.Ct.* plaatse zich voor zijn groep en geleidt deze achter de verzamelde groep n°. 2, gedurende den flankmarsch sluiten de manschappen in de groep geheel op, en op de plaats gekomen:

Groep halt, rechts front!

De *G.Cten n°. 3 en n°. 4 (linker-):*

Rechts uit de flank looppas — verzamelen!

De 3^e groep wordt door den *G.Ct. naast de verzamelde 2^e groep* geleid de 4^e of *linkergroep* wordt door den *G.Ct. achter de 3^e groep* geleid daarna:

Groep halt, links front!

De geheele sectie is thans in de gesloten orde hersteld, na eenige oefening gaat dit zeer vlug.

Het Verzamelen — In den Marsch.

In den marsch geschiedt het verzamelen op volkomen dezelfde wijze, de groepen komen in *den looppas* met *het voorbrengen van linker- of rechterschouder naast of achter de groep*, waarop verzameld wordt.

Wij hebben bovenstaande bewegingen practisch beoefend en kwamen tot verrassende resultaten, zoowel wat betreft de snelheid, waarmede de bewegingen werden uitgevoerd, als het gemak, waarmede de manschappen deze begrepen en na een paar oefeningen wisten uit te voeren.

De bewegingen kunnen in alle stilte worden verricht, een gering aantal commando's zijn er voor noodig, de *G.Cten* hebben zulk 'n eenvoudige taak gekregen, dat ook de gewone soldaat, wanneer hij er toe geroepen wordt, deze ten uitvoer kan brengen.

Verwarring en gedrang, zooals die thans somtijds voorkomen, zullen verdwijnen, immers de flankmarsch in den looppas en het verspreiden door opmarcheeren zijn bewegingen, die volkomen aansluiten en geleerd zijn bij het 2^e Hoofdstuk der Recrutenschool.

Wat de overige bewegingen betreft, die in het „Werktuigelijk Tirilleeren” zijn voorgeschreven, wij zouden er weinig in willen wijzigen; zij voldoen.

Wellicht zullen velen mijner collega's, die het bovenstaande lezen, uitroepen „schon lange dagewesen!”, wellicht hebben de tot oordeelen bevoegde autoriteiten, dit alles reeds opgenomen in hunne voorstellen

tot reglementswijziging, het is mijn doel dan ook alleen er nogmaals op te wijzen, dat het tirailleeren, zooals het thans onderwezen wordt, te ingewikkeld is, te kunstig en moeielijk te begrijpen voor den recruit, waardoor bij het uitvoeren dier bewegingen niet die orde en stilte heerschen, die toch zoo dringend noodzakelijk zijn.

Deze regelen vormen dus alleen eene kleine bijdrage tot vereenvoudiging van ons reglement, waarvan, wij weten het allen, de alles overheerschende grondgedachte moet zijn „Eenvoud”!

U, Mijnheer de Hoofdredacteur, beleefd dankzeggend voor de verleende plaatsruimte, noem ik mij hoogachtend,

UwEdelgestr. dw.

A. DE BRUIJN.

Nieuwersluis, Mei 1899.

2^e Luitenant, 7^e Regt. Infanterie.

BOEK AANKONDIGINGEN.

La Chine. Expansion des grandes puissances de l'Extrême-Orient (1895—1898). *Paris*, 1899. Librairie Militaire CHAPELOT ET Co., Prix 5.00 francs.

Het einde van de 19de eeuw kenmerkt zich door het niet te miskennen streven van alle beschaafde natiën om zich koloniën te verwerven, of om hunne bezittingen in overzeesche gewesten zooveel mogelijk uit te breiden.

Na de verdeeling van Afrika, volgde de schending van de integriteit van China, waartoe de oorlog met Japan in 1895 de middellijke aanleiding vormde. Het mag dus van het hoogste belang worden geacht om kennis te kunnen nemen van met onpartijdigheid en zaakkennis te boek gestelde beschouwingen, betreffende de leidende gezichtspunten, die bij de afwikkeling van deze staatkundige aangelegenheid in rekening moeten worden gebracht, welke den wereldvrede elk oogenblik door hare onberekenbare gevolgen in gevaar kan brengen.

Het is dit exposé, hetwelk de ongenoemde schrijver van het werk, welks titel aan het hoofd dezer bespreking is vermeld, in groote trekken heeft willen schetsen.

Het eerste hoofdstuk is gewijd aan de oeconomische aardrijksbeschrijving van China, dat wil zeggen aan de staathuishoudkundige beteekenis van elke provincie van dit reusachtige rijk in het bijzonder. Een zeer duidelijke kaart en met zorg bewerkte statistische gegevens verduidelijken den tekst in niet geringe mate. Na eene kleine inleiding, worden in dit hoofdstuk achtereenvolgens Mandchourije, Pé-tchi-li, het bassin van den Hoang-ho, van den Yang-tsé-kiang, den Min-kiang en den Si-kiang behandeld en daarna gegevens verstrekt betreffende: den jaarlijkschen omvang van den buitenlandschen handel; de geheven rechten van in- en uitvoer; de verschillende handelsartikelen, die gedurende de jaren 1895, 1896 en 1897 aan de markt gebracht zijn; de verdeeling van de sommen aan in- en uitvoer over de onderscheidene met China handeldrijvende volken; de scheepvaart- en handelsbeweging in de verschillende voor den handel opengestelde havens; de nationaliteit van de onderscheidene in het Hemelsche Rijk gevestigde vreemde handelshuizen; de geldmiddelen van het Keizerrijk; den algemeenen staathuishoudkundigen toestand van China, zooals staats-inkomsten en uitgaven, staatsschuld, handel, enz.

In het tweede hoofdstuk worden de betrekkingen tusschen China en de groote mogendheden van het verdrag van Simonosaki (1894) tot

het jaar 1898 geschetst. Achtereenvolgens behandelt de Schrijver: het eerste binnendringen van Rusland in China en Korea; de interventie van Duitschland te Kiao-Tchéau; de gevolgen van de bezetting van deze baai, die het uitgangspunt heeft gevormd van de eischen, welke naar aanleiding van dit feit gesteld werden door Engeland, Rusland, Japan en Frankrijk.

De politieke rol, door de laatste mogendheid gespeeld, is in het bijzonder met meesterlijke hand geteekend.

De evengenoemde onderdeelen van dit hoofdstuk bevatten, in het kort weergegeven, beschouwingen over:

Verrassing van de Europeesche staatslieden door de gebeurtenissen tijdens den Japansch-Chineeschen oorlog voorgevallen in het verre Oosten, waaruit bleek dat alleen de Japansche politici den toestand in China juist hadden beoordeeld. Hunne interventie en tengevolge daarvan de wijziging in het tractaat van Simonosaki.

De Russische politiek. Eerste leening in 1895 aan China toegestaan. Stichting van een Chineesch-Russische bank. Conventie van Cassini op het einde van het jaar 1896. Onafhankelijkheid van Korea. Houding van Japan met betrekking tot de voordeelen door de Russen behaald. Verbond tusschen Japan en Engeland.

De Duitse politiek. Interventie te Kiao-Tchéau. Oorzaken van deze tusschenkomst. De bezetting van Kiao-Tchéau en de reis van Prins Hendrik van Pruisen. Verdrag van Peking van 6 Maart 1898.

De gevolgen van de bezetting van evengenoemde baai en havenplaats. De houding van Engeland op het oogenblik van de uitzending der Duitse expeditie. Bezetting op den 18^{en} December 1897 van de haven van Port-Arthur door de Russen. Weifelingen van de Engelsche staatkunde. Het Chineesch-Engelsche verdrag. Bezwaren door Rusland ingebracht. Het Chineesch-Russische verdrag van den 27^{en} Maart 1898. Oorlogsgeruchten in Rusland en Engeland. De houding van Japan. Engeland weet te bewerken dat Wei-hai-wei aan het Vereenigd Koninkrijk wordt afgestaan (4 April 1898). Verdrag tusschen Rusland en Japan (van 25 April 1898). Andere concessies door China in den loop van dat jaar gedaan. Annexatie van de Philippijnen door de Vereenigde Staten van Noord-Amerika.

De Fransche politiek. De Russisch-Chineesche leening van 1895. Grensregeling van Tonkin en bevrediging in de grensgebieden. Bescherming van de Katholieke missies in China. De hydrographische zending naar den Boven-Mekong. De Lyonneesche zending naar China (einde 1895, 1896 en 1897). Het Chineesch-Fransche verdrag van den 5^{en} April 1898. Binnendringen in Zuid-China; Kouang-Tchéou en Haï-nan. Laatste concessies door China den 7^{en} Juni 1898 aan Frankrijk gedaan. De gebeurtenissen te Chang-haï, Nankin en in Siam. Critiek betreffende de Fransche handelspolitiek in het verre Oosten.

Het derde hoofdstuk is gewijd aan de exploitatie van de Chineesche markt. Opvolgend worden daarin behandeld:

1°. De concessiën door de vreemde mogendheden in China verkregen, samengevat in drie onderdeelen welke tot titel dragen: Resumé der

gesloten verdragen. De spoorweg- en de mijnconcessiën. De staatkundige positie der vreemde mogendheden in China.

2°. De oeconomische exploitatie van China, omschreven in drie opstellen, onderscheidenlijk tot hoofd dragende: Het stelsel van de „interessenspheren” en de politiek van den „vrijen handel”. De oeconomische exploitatie van de gebieden, welke door de vreemde mogendheden zijn verworven. De toeneming van den Chineeschen handel en industrie.

3°. Het binnendringen van de zuidelijke provinciën van uit Fransch Indo-China, geschetst in negen afzonderlijk gehouden opstellen, die de navolgende opschriften dragen: De werkzaamheden van de Lyonnesche zending door de Kamer van Koophandel aldaar. Wat is Fransch Indo-China? Wat zijn de Chineesche grensprovinciën van Tonkin? De handelswegen naar Zuid-China. De handelsbetrekkingen tusschen Frankrijk en China. Onderzoek naar de middelen, welke de Fransche Indo-Chineesche koloniën kunnen ontwikkelen en de handelsbetrekkingen met China kunnen uitbreiden. De Indo-Chineesche leening voor den bouw van spoorweggemeenschappen. De Fransche koloniale politiek vergeleken met de Engelsche en met de Duitsche wijze van kolonisatie. Betoog van de noodzakelijkheid van eene krachtige marine voor die natiën, welke in het verre Oosten handelsbelangen en bezittingen hebben, met een overzicht van de oorlogsmarines van Engeland, Frankrijk, Duitschland, Italië, Rusland en de Vereenigde Staten.

Ten slotte zet de Schrijver in zijne „Conclusiën” op duidelijke wijze uiteen, wat, naar zijn gevoelen, de gevolgen van eene eventueele verdeling van China zullen zijn.

Een blik op de kaart, welke bij dit 222 bladzijden tellende werk behoort, geeft alleen reeds een duidelijk beeld van den huidige toestand in China. Ondervinden de lezers bij de beschouwing daarvan dezelfde gewaarwording, als ons bestormde toen wij haar voor het eerst raadpleegden, dan is het die van innige verontwaardiging over het baatzuchtig en ruw geweld, waarmede een onmachtige door tal van sterke belagers bij de keel gegrepen wordt om hem het hartebloed ten eigen bate af te tappen. Dit aanschouwende kwam het ons voor dat de wereldvrede nog verre, ja in een voorshands onbereikbaar verschiet moet liggen. Want waar roofzucht zoo onverbloemd het heerschende motief in de handelingen der commercieele politiek is, kan strijd tusschen de roovers onderling niet uitblijven, zoodra gebleken zal zijn, dat de een zich grooter prijs wist te verzekeren dan elk der overigen. Evenmin als de menschen, ontkomen ook de volken niet aan de gevolgen van een onrechtmatigen daad.

Men begripe ons wel, wij betreuren het niet dat door den drang der groote Europeesche mogendheden het handelsgebied met het uitgebreide territoir van China is uitgebreid en de internationale markt in den vervolge de enorme productie van dat onmetelijke rijk tot zich zal trekken. Integendeel, maar wat wij wraken is de baatzuchtige schending

van de integriteit van een souverainen staat zonder dat daartoe de noodzakelijkheid bestaat.

Wij, Nederlanders, zullen althans goed doen ons dit voorbeeld duidelijk en voor altijd in het geheugen te prenten en zorg te dragen dat door een verlicht bestuur over, en het toehalen van de banden met onze Oost-Indische bezittingen aldaar een aanzienlijk actief in weerstandsvermogen gevestigd worde, opdat de daarvan uitstroomende kracht een voorbehoedmiddel zij, niet op dezelfde wijze als politiek dood lichaam aan het snijmes van de baatzucht ten offer te vallen.

Wij meenen de aandachtige lezing en bestudeering van het boven in het kort beschreven werk nadrukkelijk te mogen aanbevelen. Het mag ongetwijfeld het degelijkste werk worden genoemd, dat tot dusverre over het tegenwoordige China geschreven is, en bevat eigenlijk alleen alle documenten, die tot het vormen van een onpartijdig oordeel in staat kunnen stellen. Alles in dit geschrift, dat in boeienden stijl geschreven is, verdient ten volle de aandacht en wij weten niet wat meer te loven: de zaakkennis en de onpartijdigheid in de voorstelling der feiten, dan wel de juistheid van het oordeel en de logische gevolgtrekkingen, die uit de geschiedenis der jongste gebeurtenissen getrokken werden.

Tijdschrift voor Geschiedenis, Land- en Volkenkunde, onder redactie van Dr. M. G. DE BOER, Leeraar aan de 4de H. B. S. te Amsterdam, en R. SCHULING, Leeraar aan de Kweekschool van Onderwijzers te Deventer. Veertiende Jaargang. Derde Aflevering. *Groningen*, 1899. P. NOORDHOFF.

Ofschoon het niet op onzen weg kan liggen om aankondigingen te geven van den inhoud van andere tijdschriften, omdat zulks met het oog op het groot aantal periodieken, dat op gezette termijnen het licht ziet, met recht een onbegonnen werk zou zijn, zoo willen wij voor ditmaal aan het verzoek van de Redactie van het „Tijdschrift voor Geschiedenis, Land- en Volkenkunde” tot opname van den inhoud van de juist verschenen III^{de} aflevering wel voldoen, om van onzen goeden wil te doen blijken en de lezers van „*De Militaire Spectator*” in staat te stellen, met het geestelijk leven onzer zusterredactie meer van nabij kennis te maken.

In de onderwerpelijke aflevering dan worden behandeld:

Eenige opmerkingen omtrent de oudste Geschiedenis van Egypte, door D. VAN HOYTEMA.

Krijgsgeschiedkundige Nasproingen, door J. E. GLEIJSTEEN.

Koningin Louise van Pruisen, I, door J. B. SCHEPERS.

De Nederlandsche oesterteelt, door H. ZONDERVAN. (Slot.)

De vierde sectie van het zevende Nederlandsche Natuur- en Geneeskundig Congres (Gehouden te Haarlem 6—9 April), door R. SCHULING.

Historische varia (XV), door N. D. DOEDES.

Revue der geographische tijdschriften, door N. H. VLASVELD en R. SCHULING.

Mededeelingen (De nieuwe Telegraaf door Afrika; Temperatuurveranderingen in de Kaspische Zee; NATHORST's poolexpeditie in 1898).

Nieuwe uitgaven (Bos' vragenboekjes bij „De landen van Europa” en „Oost-Indië en de Werelddeelen” en Bos' Tweede Teekenatlas, 3de druk).

Bibliographie (Geschiedenis en Aardrijkskunde).

Zooals men ziet een schat van de meest verschillende onderwerpen en die, wat meer zegt, op voorbeeldige wijze zijn behandeld.

Doet het eerste artikel ons een kijkje nemen in de wijze, waarop de oudste Egyptische geschiedenis door het opsporen en onderzoeken der verschillende grafsteden wordt bestudeerd, en vernemen wij daaruit, dat zelfs het graf van MENES, den eersten Egyptischen Koning, bij het dorp Negadah, ten noorden van Loeksoer, door MORGAN in 1897 is ontdekt, niet minder belangwekkend is het overzicht, dat door den Eerste-Luitenant der Infanterie J. E. GLEYSTEN van de krijgsgeschiedkundige nasporingen, onder het toezicht van den gepensionneerden Kolonel F. DE BAS, Directeur van het Krijggescchiedkundig Archief van den Generalen Staf, wordt gegeven, met de resultaten welke dat onderzoek tot dusverre heeft opgeleverd, de werkwijze van de daarbij aangewezen officieren, en menige andere wetenswaardige bijzonderheid.

Lief gesteld is de geschiedenis van Koningin Louise van Pruisen, welke, ofschoon historisch juist, in een romantisch kleed is gehuld. Indien wij ons eene kleine opmerking mogen veroorlooven, dan zou het deze zijn, dat het ons voorkomt, dat de Heer SCHEPERS den echtgenoot van Koningin Louise wel ietwat te veel idealiseert. Dat de redactie van het onderwerpelijke tijdschrift aan hare medewerkers vrijheid laat om zich uit te drukken, zooals zij verkiezen, blijkt wel het best uit dit artikel, dat in afwijking van de beide voorafgaande er een eigenaardige woordspelling op na houdt, welke op den eersten aanblik iets wonderlijks heeft.

Bijzonder belangwekkend is de studie van de Nederlandsche oesterscheelt, waarvan in deze aflevering het slotartikel voorkomt. Wij zagen daaruit met genoegen dat deze tak van bestaan in de laatste jaren gelukkig weer vooruitgaande is en dat, wat het productie-vermogen betreft, wij na Engeland en de Vereenigde Staten een goed figuur maken.

In het vijfde artikel vinden wij beknopt weergegeven wat in de afdeling Geologie en Physische Geographie van het genoemde Congres alzoo verhandeld werd. Professor SCHROEDER v. D. KOLK uit Delft leverde eene bijdrage tot de mineraal-determinatie; Dr. BLINK besprak het antarctische vraagstuk; Dr. LORIÉ gaf beschouwingen over onze Wadden ten beste; Dr. VAN CAPELLE ontwikkelde zijne denkbeelden over den oorsprong van het heide- of hellingzand; de Heer NIERMELJER uit Rotterdam gaf een overzicht van zijn zevendaagschen tocht naar en dwars over het Idjen-plateau in Java's Oosthoek, terwijl de Heer TOOSE

uit Amsterdam eindelijk verschillende mededeelingen deed over het bereiken van de Nederlandsche havens van uit zee.

De Historische Varia van den Heer DOEDES zijn voor geschiedvorschers van onschatbare waarde; zij vinden in zijne aanwijzingen uitstekende geleidsters bij hun onderzoek van den waren stortvloed van historische werken en artikelen, die over de internationale leestafels stroomen. De revue der geographische tijdschriften is wederom voor de aardrijkskundigen van beteekenis, omdat zij daarin eene aankondigende beoordeeling vinden van den inhoud van de meest bekende tijdschriften op dit gebied. In deze aflevering wordt zij uitgestrekt over: Het Tijdschrift van het Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap; De Indische Gids; Het Tijdschrift voor Nederlandsch-Indië; Annales de Geographie; Globus; Deutsche Rundschau für Geografie und Statistik; Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin; The geographical Journal; Petermanns Mitteilungen en Das Geographische Zeitschrift.

De aflevering wordt besloten door enkele mededeelingen en eene vermelding van de nieuwe uitgaven.

Wanneer wij na het voorafgaande vermelden dat aan de uitgaaf bijzondere zorg is besteed, dat de gebruikte lettersoort het lezen zeer vergemakkelijkt en de redactioneele werkzaamheden aan zorgvuldige en uitstekende handen toevertrouwd schijnen te zijn, dan meenen wij den lezers van Spectator een beeld te hebben gegeven van den degelijken inhoud van het Tijdschrift voor Geschiedenis, Land- en Volkenkunde, dat wij hun met veel vertrouwen ter intekening aanbevelen.

Handleiding voor den Volontair bij het Instructie Bataillon en in het algemeen voor hen, die zich wenschen te bekwamen voor den graad van Korporaal bij de infanterie, samengesteld door J. A. H. ABELEVEN, Luitenant bij het Instructie-Bataillon. Eerste Stuk (overgangsexamen van C naar B van de theorie). *Kampen*, 1899. LAURENS VAN HULST.

Zeer ten bate van de aspirant-korporaals is door den Heer ABELEVEN in het bovengenoemde boekwerkje eene nuttige handleiding voor het aanleeren der theorie vervaardigd. Zooals men kan weten, is bij het theoretisch onderricht bij het Instructie-Bataljon de leerstof over verschillende klassen, door letters aangegeven, verdeeld. In dit werkje nu vindt men, in verschillende hoofdstukken samengevat, de hoeveelheid theoretische kennis bijeengegaard, welke wordt vereischt, om van de klasse C naar B te kunnen overgaan. Met het oog op de aanstaande wijziging der infanterie-reglementen heeft de samensteller echter uit dezen eersten druk de vier hoofdstukken handelende over de recrutenschool doen vervallen. Overigens treft men er in aan: Verplichtingen van den soldaat in het gevecht. Algemeene bepalingen omtrent het leger. Samenstelling van dat leger. Rechtspleging en rechtstoestand. Krijgstucht.

Handhaving der krijgstucht. Overtredingen tegen de krijgstucht en gevolgen daarvan. Straffen. Belooningen. Inwendige dienst. Verantwoordelijkheid en plichten. Beheer, indeeling en huisvesting eener compagnie. Berging, schoonmaken en onderhoud van kleeding en wapens. Over de tenue en het uiterlijk voorkomen. Dagelijksche werkzaamheden en diensten op bijzondere dagen. Onderscheidingsteekenen en eerbewijzen. Garnizoensdienst. Voorschrift betreffende de wapenen en schietoefeningen. Velddienst. Van de drie laatste onderwerpen wordt uit den aard der zaak slechts medegedeeld wat voor het doel geschikt is.

De boven opgenoemde vrij omvangrijke stof is in een 76 tal bladzijden samengedrongen en voor den prijs van slechts een kwart gulden verkrijgbaar gesteld.

Bij een herdruk zal de samensteller goed doen enkele onnauwkeurigheden te verbeteren. Zoo troffen wij op blz. 7, als tot het leger behorende, de mariniers aan, terwijl de torpedisten daar ontbreken, die op blz. 8 onder vestingartillerie wel vermelding vinden. Wat men bovendien onder „rang der verschillende wapensoorten” te verstaan heeft, zal voor menig een onduidelijk zijn. Op blz. 8 treft men nog twee compagnieën artillerie transporttrein aan, die sedert enkele jaren tot eene afdeeling vereenigd zijn. Dat de Divisiën Marechaussee „al of niet bereden zijn”, is niet zeer juist uitgedrukt. Ook de omschrijving van de onderscheidingsteekenen van onderofficieren en minderen had vollediger kunnen zijn. Voor het overige is aan de samenstelling voldoende zorg besteed, om het werkje bijzonder aan te bevelen.

Leidraad voor het lezen en het gebruiken van Topographische Kaarten, het vervaardigen van terreinschetsen op het oog en den pas, van copieën of calques en van oleaten. Voor Leger en Schutterij bewerkt door C. G. KAMERLING, Kapitein der Infanterie. Met één Plaat. *Haarlem*, 1899. DE ERVEN LOOSJES. Prijs f 0.75.

De Topographie vormt het fundament van alle oorlogshandelingen; al, wat hare studie bevorderen kan, dient met ingenomenheid te worden begroet. Een juiste blik op het terrein, het gemakkelijk lezen der kaart, vaardigheid in het maken van eene duidelijke terreinschets zijn in den oorlog van onberekenbaar nut.

Waar wij meenden in het aangekondigde werkje vele nuttige wenken dienaangaande te zullen aantreffen, konden wij moeilijk anders dan het boekje met groote belangstelling ter hand nemen.

Toch werd deze niet in alle opzichten bevredigd; wel is waar bevat het 95 bladzijden tellende geschriftje juiste opmerkingen; doch, om op den naam van volledig aanspraak te kunnen maken, ontbreekt veel wat o. i. in dezen leidraad bepaaldelijk eene plaats had behooren te vinden.

Daarentegen hadden tal van bladzijden gevoegelijk achterwege kunnen blijven; terwijl voorts verscheidene onnauwkeurigheden het raadplegen

van het werkje voor leeken (schutterij) niet in alle opzichten wenschelijk doen blijken.

De stof is verdeeld in:

- A. *Het lezen en het gebruiken van topographische kaarten* (59 blz.) onderverdeeld in I. *Theoretische oefeningen* (40 blz.), II. *Practische oefeningen* (19 blz.).
- B. *Het vervaardigen van terreinschetsen, enz.*, zie titel, (34 blz.) met onderverdelingen: I. *Oefeningen binnen's kamers* (5 blz.), II. *Oefeningen op het terrein* (15 blz.), III. *Het vervaardigen van terreinschetsen tot veldwachtrappen behorende* (5 blz.), IV. *Het vervaardigen van terreinschetsen met gekleurd pollood* (2 blz.), V. *Toelichting van de schets* (3 blz.), VI. *Het maken van een copie of calque* (2 blz.), VII. *Het maken van oleaten* (1 blz.).

Ad. A. Bij de omschrijving der Topographische kaarten onder *a. Kaarten* wordt zoowel de Topographische atlas als de Chromo-topographische kaart op 1: 200.000 gemist. Hetgeen o. a. op blz. 15 en b. a. op blz. 16, aangaande de voorstelling van hellend terrein gezegd wordt, geeft dunkt ons den oningewijde daaromtrent een hoogst gebrekkig denkbeeld. Aan A. P. worden enkele regelen gewijd, waarom ook niet aan het meer actueele N. A. P.?

Wegens de groote kosten — zoo heet het in eene noot op blz. 18 — werd de „*verklaring der teekens*” niet gereproduceerd. Dit zoude o. i. ook overbodig geweest zijn. Nog overbodiger komt ons evenwel voor, om nu in een zestiental bladzijden — $\frac{1}{6}$ van den geheelen leidraad — eene omschrijving te geven van elk dier teekens. Wij vragen ons af, door wien deze regelen ooit zullen worden geraadpleegd. Daarenboven zijn er tal van fouten in. Schr. laat op 1: 25.000 los zwaar zand door *eene licht gele tint* voorgesteld worden, (blz. 23) is van meening, dat twee soorten van groen, donker- en vaalgroen, bij de reproductie gebezigd worden, dat op 1: 50.000 (Chromodruk) noch veengronden, noch strooken hakhout gekleurd worden, dat er bij de voorstelling van steden op 1: 50.000 een afzonderlijke zwartdruk bestaat voor de gekleurde en ongekleurde bladen; vergiste zich voorts bij boomgaarden, telegraafkantoor, stoomgemaal, watermolen, heggen (1: 50.000), enz. Ook de telkens herhaalde weinig technische „*bijschrijving*” doet niet aangenaam aan.

Beter voldoen ons de *practische oefeningen*, het oriënteeren en het loopen op de kaart. Noode treffen wij daarin niet aan enkele onmisbare aanwijzingen omtrent het loopen in zeer bedekte boschtereinen en over uitgebreide heidevelden (bepalen der richting, gebruik van het kompas), terwijl het waarschijnlijk niet overbodig zoude geweest zijn om nog eens tegen de verderfelijke gewoonte van sommigen om de kaart steeds te bezigen zgn. „met het noorden naar boven” te velde te trekken.

Ad B. Schr. begint met eene definitie van *terreinschetsen*; naast *vlugheid* kent hij aan *naunkeurigheid* waarde toe, zeer zeker het juiste standpunt voor een Nederlandschen leidraad. Of dit het goede standpunt is, zouden wij betwijfelen: indien men genoodzaakt is om te velde,

dikwerf onder moeilijke omstandigheden, ter verduidelijking van een rapport vlug eene schets te maken, dan zal het in de meeste gevallen wel ondoenlijk zijn om aan hooge eischen van nauwkeurigheid te voldoen en de bestaande voorschriften in deze getrouw te volgen. Voor zulke gevallen zoude het zeker wenschelijk zijn, dat onze voor terreinschetsen bindend gestelde „eenvoudigste topographische teekens” niet die waren van V. V. § 17 (Bijlage IV), doch dat zij meer overeenstemden met die, welke bv. zijn gevolgd in *Anlage 4* van het, den Schr. zeker bekende werkje: „Anleitung zur Anfertigung von Krokis, Skizzen und Erkundungs-Berichten” van KUTZEN (2e Auflage, Berlin 1892) of met die, onderaan blz. 87 als noot, zonder commentaar vermeld.

Een leidraad voor het leger behoort evenwel op de voorschriften te berusten. Nu verkeeren wij in de eigenaardige omstandigheid, dat we meerdere bindende bepalingen op de terreinschetsen bezitten.

Het bij K. B. van 21 Juni 1856 N°. 73 vastgestelde *Voorschrift tot vervaardiging van kaarten* werd toch ingetrokken bij de Min. Beschikking van 30 Jan. 1891 (B. U. blz. 1157), waarbij de verschijning werd aangekondigd van eene *Aanwijzing bij het Topographisch teekenen en het lezen van gedrukte kaarten*, samengesteld door wijlen den Kapitein der Infanterie M. H. A. J. VAN MEURS. De Minister gelastte, dat deze *Aanwijzing* voortaan zou worden gevolgd. In deze officieele handleiding komt eene terreinschets voor in gekleurd potlood. Toen nu het V. V. herzien en de opneming daarin van een stel teekens voor gekleurde terreinschetsen wenschelijk geoordeeld werd, zou het rationeel geweest zijn, dat de bepalingen dier officieele handleiding hierin eene plaats gevonden hadden. Niet alzoo echter geschiedde: de teekens uit het zakboekje van Generaal Rooseboom werden met geringe wijzigingen overgenomen. Het gevolg daarvan is, dat we op het oogenblik twee stellen teekens voor terreinschetsen in gekleurd potlood bezitten, gedeeltelijk met elkaar in strijd (boomgaard, voetpad, heg), gedeeltelijk elkaar aanvullend. De *kade met houten sluis of duiker, de holle weg, wal of wildberm, de tramweg, perceelen gekapt kreupelhout* bijvoorbeeld komen niet voor op bijlage IV V. V., wel in de *Aanwijzing*, vastgesteld bij Min. Besch. van 30 Jan. 1891.

Het is in de hoogste mate bevreemdend, dat niets hieromtrent in het boekje van den Heer KAMERLING vermeld staat; slechts de schaal van 1 : 25.000, op de Plaat voorkomende, is die uit de „*Aanwijzing*”, de schaal van 1 : 7500 wijkt weder belangrijk af.

Ofschoon nauwkeurigheid op den voorgrond gesteld wordt, verbant Schr. den dubbelen dM. onder zijne teeken-instrumenten van blz. 60, waarmede wij ons niet vereenigen (zie ook blz. 65 laatste en blz. 66 eerste zinsnede); de verdeling van B 1, in : a. *Het teekenen uit de vrije hand* en b. *Het teekenen volgens eene schaal*, lijkt ons eenigszins eigenaardig; de bepaling op blz. 67: „*Bij het vervaardigen van eenvoudige terreinschetsen gebruikt men voor het meten van afstanden geen ander*

hulpmiddel dan den reglementair voorgeschreven pas van 75 cM." is ook, blijkens hetgeen verder volgt, aan gegronde bedenkingen onderhevig.

De aanbeveling op blz. 82 om ter voorkoming van vergissingen eene noordnaald te stellen is overbodig: V. V. schrijft op blz. 12 uitdrukkelijk voor: *op elke schets wordt eene noordlijn geplaatst.*

De toepassing van geel potlood (blz. 87 en 88) voor tuinen lijkt ons verkeerd, ook in verband met het V. V.; men make toch vooral de schetsen nog niet ingewikkelder dan waartoe de voorschriften reeds noodzaken.

Onder de teekens, welke op de plaat gebruikt zijn, valt het onmiddellijk op, dat alle wegen zijn voorgesteld op eene wijze, strijdig met de voorschriften (dikke en dunne lijn).

Schoon het werkje ons stof tot meerdere opmerkingen geeft, vermeenen wij hiermede te moeten volstaan; de belangrijkheid van het onderwerp deed ons toch reeds eenige uitgebreidheid aan deze aankondiging geven.

Mogen zij, die den leidraad ter hand nemen, partij weten te trekken van de behartigingswaardige wenken, welke naast de hierboven genoemde onnauwkeurigheden in het boekje ongetwijfeld te vinden zijn (blz. 40—48 en blz. 68—79), en moge de Schrijver in het hier besprokene bouwstoffen vinden om in de toekomst aan zijne pennevruchten meerdere volmaking te geven.

T.

Het gevecht te voet der Cavalerie door J. M. H. VAN
LELYVELD, 1e Luit. 2e Reg. Huzaren. *Haarlem*, 1899.
DE ERVEN LOOSJES.

Reeds meermalen heeft „de Spectator” gelegenheid gehad om een lans te breken voor het gevecht te voet der cavalerie en het is daarom dan ook, dat hij met bijzondere instemming de verschijning van het bovengenoemde boekje begroet. Elke practische stem, uit het wapen vooral, voor het gevecht te voet, is een stem ten goede. Wij zijn trouwens in den laatsten tijd reeds veel vooruitgegaan; wij kennen reeds eskadrons waar het tirailleeren vrijwel op Infanterie-wijze wordt beoefend; en — en dat is het mooie — waar niemand er meer aan denkt, dat „oncavaleristisch” te vinden.

De Heer VAN LELYVELD geeft in zijn boekje tal van practische wenken in zeer beknopten vorm samengevoegd. Wij vinden zelfs den vorm wat *al te* beknopt en geven den Schrijver in overweging om bij een eventueelen herdruk de stof nog wat meer uit te werken. Zoo hadden wij er gaarne — voor het gemak en beter overzicht — ook het reglementaire gedeelte, dat in onze verschillende reglementen verspreid is, in teruggevonden, de daarin voorkomende vergissingen en tegenstrijdigheden natuurlijk verbeterd. Ook zouden dan tevens de in het reglement

ontbrekende commando's — om hierin gelijkheid te verkrijgen — kunnen worden aangevuld, b.v. om te verspreiden:

„rechtvleugel 2e groep richting molen — verspreiden”,

„midden 3e groep richting molen — verspreiden”;

om een liggende groep voorwaarts te verplaatsen:

2e groep — staakt het vuur — (op) — voorwaarts — halt — liggen; om met een of meer groepen van directie te veranderen, b.v.:

„rechtergroep — linkervleugel vóór”, en daarna b.v. „2e en 3e groep — in de richting” enz.

Wel is waar is men het er vrijwel over eens, dat in het gevecht het doen van commando's onmogelijk is en dat men deze dus tot de meest eenvoudige en noodzakelijke moet terugbrengen, maar toch zal men ze bij de *oefening* wel altijd noodig hebben om het werktuigelijke der bewegingen te leeren, en dan is natuurlijk gelijkheid van commando's bij de verschillende onderdeelen zeer gewenscht.

Het aangegevene op blz. 16, voorlaatste alinea, achten wij voor „het in de hand houden” en voor het moreel gevaarlijk, het Deutsche reglement is hierin, dunkt ons, beter.

Het cursief gedrukte op blz. 39 van het Deutsche Exercir-Reglement, alsmede het laatste gedeelte van de 1e alinea § 97 hadden wij gaarne in het boekje aangetroffen, zoo ook een bepaling, dat bij de normaal-opstelling te paard scherpshutters nooit N°. 3 mogen hebben.

Het snelvuur blz. 33 voorl. alin. is blijkbaar eene vergissing, dit zal wel moeten zijn levendig tirailleurvuur of salvovuur.

Summa summarum: Wij begroeten het boekje als een flinke stap in de goede richting.

Ter aankondiging ontvangen.

Berichten en Mededeelingen der Vereeniging van Leeraren aan Inrichtingen van Middelbaar Onderwijs. Achtste reeks, N°s. 10 en 11. *Leeuwarden*, 1899. COÖPERATIEVE HANDELSDRUKKERIJ.

De oorlog der toekomst. Uittreksel van het, onder dien titel, in het Russisch geschreven werk van den Staatsraad JOHANN VON BLOCH. Vertaald door * * *. *Haarlem*, 1899. DE ERVEN LOOSJES.

Wijntje en Trijntje. Over sterken drank en ontucht. Toespraak gehouden in het Tehuis voor Militairen te 's Gravenhage, door Mr. A. C. WESENHAGEN. Uitgegeven ten voordeele van de Militaire Vereeniging te 's Gravenhage, door J. VAN BEYEREN, Directeur van het Tehuis voor Militairen. 's Gravenhage, 1899. Firma H. J. GERRETSEN.

Der Krieg als sociologisches Problem, von DR. S. R. STEINMETZ. *Amsterdam*, 1899. W. VERSLUYS.

Politieke vragen. Beschouwingen betreffende de practijk van het staatsleven en eenige daarmede samenhangende onderwerpen in Nederland en Nederlandsch-Indië. *Amsterdam*, 1899. C. A. J. VAN DISHOEK.

La Guerre. Choix d'ouvrages relatifs aux guerres, qui ont eu lieu depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours. Catalogue de livres en vente chez MARTINUS NIJHOFF. *La Haye*, 1899.